
ARENNIOS 17

Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt

Novembre de 2023. 2a Època

Editorial

Les pintures del retaule major de l'església de Sant Martí d'Arenys de Munt que estan al MNAC Montse Viader

Continuant una mica amb els senyors del Montnegre Gustau Adzerias
L'extraordinari viatge d'un cavaller català Gustau Adzerias

Possiblement els primers llibres catalans editats després de l'ocupació de Catalunya (13 de febrer de 1939).....Agustí Barrera

La Juliana. La Casa Lila.....Francesc Forn

L'església de Sant Martí d'Arenys. Segles XIX i XXFrancesc Forn

La construcció de maquinària tèxtil i els seus protagonistes a l'Arenys de Munt de la postguerra (1942-1980).....Elies Surroca

Rectificació

Coberta: La Juliana o la Casa Lila.

Equip de redacció

Gustau Adzerias
Gaspar Casals
Francesc Forn
Imma Moratalla
Elies Surroca

Impressió: Printcolor. Santa Perpètua de Mogoda
Dipòsit legal: B-24.270-1986

Amb la col·laboració de l'Il·lm Ajuntament d'Arenys de Munt

L'Equip de Redacció de l'Arennios no es fa necessàriament solidari amb els articles signats, els quals expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Arenys de Munt està canviant. La Riera, l'Eixample, Riera i Penya, ha mudat de dalt a baix. La consolidació del ferm damunt de l'esquifit caixó que soluciona el trànsit en cas de pluges no torrencials, ha canviat el paisatge de l'eix central del poble. L'encert de dotar de vegetació les voreres ens ha allunyat afortunadament del formigó pur i dur, al mateix temps que la darrera transformació de la part baixa del poble s'ha fet amb la incorporació d'un arbrat generós que ofereix vida i color al passeig acabat d'estrenar. La inauguració del Centre Cívic de Can Mallo! aportarà un suport i en estímulo al món cultural arenyenc en àmbits ben diversos. La promesa d'una nova residència geriàtrica donarà resposta a una de les infraestructures més urgents i demanades del nostre poble. Qui pot negar que el poble està canviant?

Els dubtes que se'ns plantegen venen de lluny: serem capaços de preservar i tenir cura del patrimoni històric, cultural i natural en aquesta etapa de transformació del nostre poble? Tan important com transformar positivament el nostre present és el fet de no perdre allò que ha donat i dona personalitat a la comunitat: els referents històrics i culturals. És essencial dotar-nos d'infraestructures d'arxiu i de museu que, al mateix temps que siguin referents del nostre patrimoni siguin una eina essencial d'arrelament dels nouvinguts a la nostra població. Tindrem arxiu històric amb arxiver? Tindrem museu del nostre patrimoni històric i cultural? Unes preguntes desgastades després de tants anys d'haver-les plantejades.

D'altra banda, veiem com el nostre patrimoni natural està patint un procés de degradació continuat i, sovint, irreversible. Hem perdut camins i espais de gran interès paisatgístic i ecològic, agreujat amb el fet de la negativa del consistori d'ampliar els límits del Parc Natural de Montnegre Corredor en el nostre terme municipal. Els fondos, aquests corredors biològics i de comunicació tan importants mostren un estat lamentable. Queda lluny l'època en la qual l'ajuntament va arranjar i es va comprometre en el manteniment del fondo de Can Rossell, un fondo que avui mostra un estat de degradació quasi irreversible. Tot plegat és ben estrany en uns moments que la majoria dels pobles del nostre entorn mostren un creixent interès a tenir cura del patrimoni natural.

Aquestes temàtiques no son patrimoni de cap grup polític. Pertanyen el terreny de la sensibilitat personal cap a la natura i a la història posada al servei de la comunitat. Esperem i desitgem que els membres del nostre consistori s'hi vulguin implicar.

LES PINTURES DEL RETAULE MAJOR DE L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ D'ARENYS DE MUNT QUE ESTAN AL MNAC

Montse Viader i Crous
Historiadora de l'Art

El retaule major de la parròquia de Sant Martí d'Arenys, d'estil renaixement, estava dedicat a aquest sant i també als sants Abdó i Senén. Era una estructura amb fusta d'alba amb pla vertical damunt d'un basament o sòcol de pedra granítica de Montjuïc, a sobre d'aquest hi havia la predel·la i al damunt tres pisos distribuïts en cinc carrers amb guardapols, columnes per separar espais i fornícules per escultures. El coronament, un frontó triangular acabat amb una figura de talla de Crist a la creu i a cada costat un lladre crucificat. Tot el retaule estava decorat amb grotesc i ben acoblat a la capçalera del temple.

Els prohoms de la vila d'Arenys de Munt encarregaren aquest retaule al mestre escultor Joan de Tours, finalitzant-lo el 1542; les pintures de les taules a Pere Serafí anomenat Lo Grec, que les executà entre 1543 i 1546; el daurat a Jaume Fontanet II, fet entre el

era gràcies a una fotografia antiga on es pot observar tot el conjunt. Estava dedicat a sant Martí, patró de la vila. En total hi havia 19 taules amb arpilleria

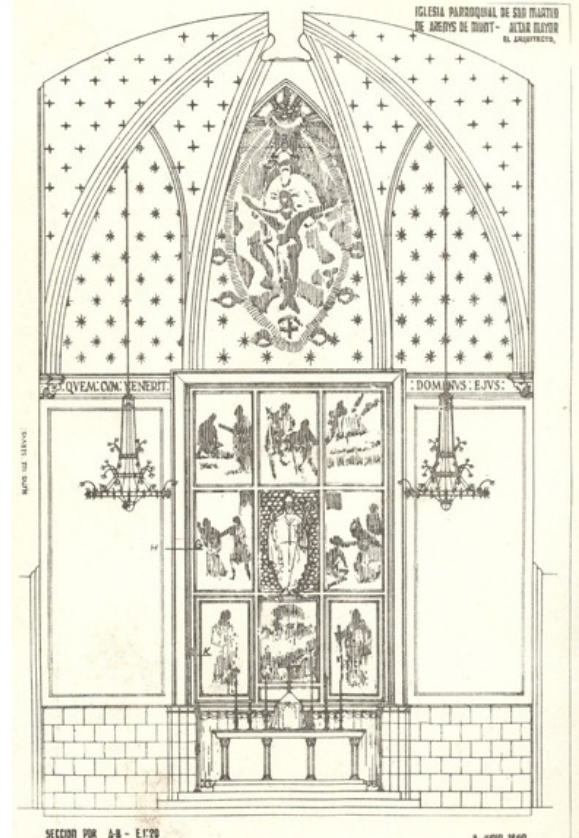

Foto 2. Segon projecte. Any 1961. Arxiu J. Missé

Foto 1. Any 1945. Arxiu J. Missé

1544 i 1545. Tot anava muntat sobre el pedestal de pedra granítica construït i esculpit pel picapedrer Jaume Safont l'any 1541. Aquest retaule juntament amb altres foren destruïts, cremats, amb motiu de la guerra civil del 1936. El retaule major havia sofert alguns canvis posteriors a la seva construcció degut al pas del temps. El que va arribar fins el 1936 sabem com

i guix amb tècnica a l'oli de llinassa, menys els colors verds i blaus que estaven pintats al temple. D'aquestes, 7 estaven dedicades a la vida del sant patró – Sant Martí partint la capa amb un pobre, Aparició de Crist al sant, Sant Martí expulsat pels arrians, Consagració episcopal de sant Martí, Sant Martí ressuscitant a un mort, El desemmascarament del fals sant i Mort de sant Martí- totes elles estaven al voltant de la fornícula principal; 2 taules dedicades a sant Abdó i Senén; 4 taules dedicades a la Passió de Crist -Oració a Getsemaní, Prendiment, Flagel·lació i Camí del Calvari- situades a la predel·la; 4 taules amb els sants evangelistes -sant Joan, sant Mateu, sant Marc i sant Lluc- situats als bancals i 2 taules que feien de portes per a la sagristia amb les figures de sant Pere i sant Pau.

Totes aquestes taules pintades amb més o menys grau van patir desperfectes, i durant uns anys

Foto 3. La flagelació. Foto MNAC

fins el 1955 varen restar a la parròquia de sant Martí d'Arenys de Munt penjades darrera l'altar major (foto 1). Dues taules ja no hi eren, La consagració episcopal de sant Martí i La decapitació dels sants Abdó i Senén.

A través del Sr. Josep M. Pons Guri que formava part de la Junta de Museus de Barcelona i Joan Ainaud de Lasarte que era secretari de la Junta i di-

Foto 4. Apòstol sant Joan. Foto Montse Viader

rector dels museus de Barcelona varen entrar totes les taules a la Junta de Museus per a ser restaurades, així

ho confirma una acta de la sessió de la Junta de Museus de Barcelona amb data 01/09/1955. Una altre acta de la mateixa Junta amb data 20/12/1955 especifica: "Se toma conocimiento del informe preparado por los Servicios técnicos de restauración de los museos de Arte de Barcelona para atender a la consulta formulada por la Exma. Diputación Provincial con referencia a la restauración del antiguo retablo mayor de la Iglesia parroquial de Arenys de Munt. Se acuerda aceptar el informe presentado, con el presupuesto que asciende a un total de 71.550 pts y dar traslado del mismo a la Exma. Diputación Provincial de Barcelona".

Es va acordar que començaven a restaurar les sis taules que feien referència a la vida de sant Martí i les dues de sant Pere i sant Pau, perquè s'havia encarregat a l'arquitecte Puig Boada el projecte per fer un nou retaule on anessin totes aquestes taules. Aquest ja havia presentat un primer projecte l'any 1943, però no es va acceptar, i posteriorment l'any 1961 va realitzar un segon projecte que si que es faria amb totes aquestes taules restaurades i que és el retaule que es pot veure actualment a l'altar major (foto 2).

La resta de les taules varen continuar en dipòsit de la parròquia d'Arenys de Munt a la Junta de Museus i actualment estan al MNAC. L'any 1992 amb el nou projecte de Museu del MNAC es va fer una exposició anomenada Prefiguració on per primera vegada és va exposar la taula de La Flagel·lació, que s'havia restaurat i que formava part de la predella de l'antic retaule (foto 3). Aquesta va estar exposada durant uns anys fins que una nova remodelació del discurs expositiu la tornava a relegar als magatzems del museu juntament amb les altres taules que encara resten allí. N'hi ha tres que encara s'han de restaurar. Les taules dels quatre evangelistes, dues d'elles s'han consolidat i netejat però encara resta restituir els trossos de pintura que varen perdre i les altres dues estan encara per restaurar del tot (foto 4 i 5).

Foto 5. Prendiment. Foto Montse Viader

CONTINUANT UNA MICA AMB ELS SENYORS DE MONTNEGRE

Gustau Adzerias Causi

Espigolant en els Dietaris de la Diputació del General, he trobat notícies d'un personatge, que amplia una mica els meus estudis sobre els SENYORS DE MONTNEGRE (Arennios 16, de desembre de 2022). Reafirmant la importància que tingueren en la nostra història passada.

En el Dietari número 15 (1530-1533), de la Diputació del General, trobem que el dimarts, dia 22 de juliol de l'any 1533 resulta elegit per extracció, «mossèn Joan Garau de Gualba, senyor de la Vellòria, militar» com a Oïdor de Comptes pel trienni vinent.

Abans de continuar amb el nostre personatge, val la pena explicar una sèrie de conceptes que apareixen en aquest apunt. La Diputació del General, institució que avui coneixem com a Generalitat de Catalunya, fou creada per gestionar les decisions preses en les Corts catalanes, que obligava al sobirà i als seus súbdits, sobretot en matèria fiscal. Amb el pas del temps, la complexitat fou creixent, obligant a les mateixes Corts, la de Cervera de 1359, de crear una institució permanent, la Diputació de Generals. La nova institució estava integrada per diputats, administradors i conseller, el nombre de delegats varià en els anys successius fins a la seva fixació definitiva a les Corts de Barcelona de 1412-1413, formen un organisme autònom integrat per tres diputats i tres oïdors de comptes, amb un mandat triennal i elegits d'entre els tres braços (eclesiàstic, noble o militar i el reial), renovats per cooptació cada tres anys (el 1455 fou introduït un sistema mixt de cooptació i sorteig per insaculació). Cada trienni començava el primer d'agost, dia de la seva presa de possessió, i acabava el darrer dia de juliol del tercer any següent. Amb el temps fou necessari crear un cos de funcionaris i formar les corresponents escribanies, una d'elles era l'encarregada de dur al dia els Dietaris, que abasten 303 anys, del 1411 fins al 1714, en 109 volums.

Actualment, la Generalitat de Catalunya ha publicat la seva transcripció en 10 toms, i consultable en línia. En el nostre cas, com a curiositat i com a exemple de la informació trobada en la transcripció moderna dels Dietaris de la Generalitat de Catalunya en el seu volum I, 1411-1539, 1a edició, novembre 1994. Hem copiat tots els assentaments trobats que fan referència a mossèn Joan Garau de Gualba, podem veure com el dimarts 22 de juliol de 1533 és elegit oïdor de comptes, com a militar i senyor de la

Vellòria (Actual Batllòria). El divendres 1 d'agost de 1533 pren possessió i jura el seu càrrec, i és titulat donzell (cavaller no armat). Acabem, amb la seva mort el dimarts 16 de febrer de 1535, és anomenat magnífich mossèn, segurament perquè havia rebut el títol de baró de Montnegre.

1530-1533

DIETARI NÚMERO 15

Folis 1r-98r

“Juliol, any M D XXXIII (1533)

Dimars, a XXII de dit. Festum beate Marie Magdalene. En aquest dia per los senyors deputats e hoïdors de comptes, segons forma dels capítols fets en Corts Generals, fonch procehit a extracció de deputats e hoïdors de comptes per lo trienni vinent, e són estats extrets los següents en deputats: mossèn Dyonís de Carcassona, canonge de Leyda, per la yglésia; mossèn Joan Vilanova d'Elna, per lo stament militar; mossèn Perot Sisteró, burgès de la vila de Perpinyà, deputats. Don Alexandre de Rocabertí per la yglésia; mossèn Joan Garau de Gualba, senyor de la Vellòria, militar; mossèn Christòfol Ramon Çarrovira, ciutedà de Barchinona, hoïdors de comptes. Concorregueren alguns duptes en aquesta extracció, que estan absolts ab consell dels assessors, prout in illis est videre”. (Pag. 432)

1533-1536

DIETARI NÚMERO 15

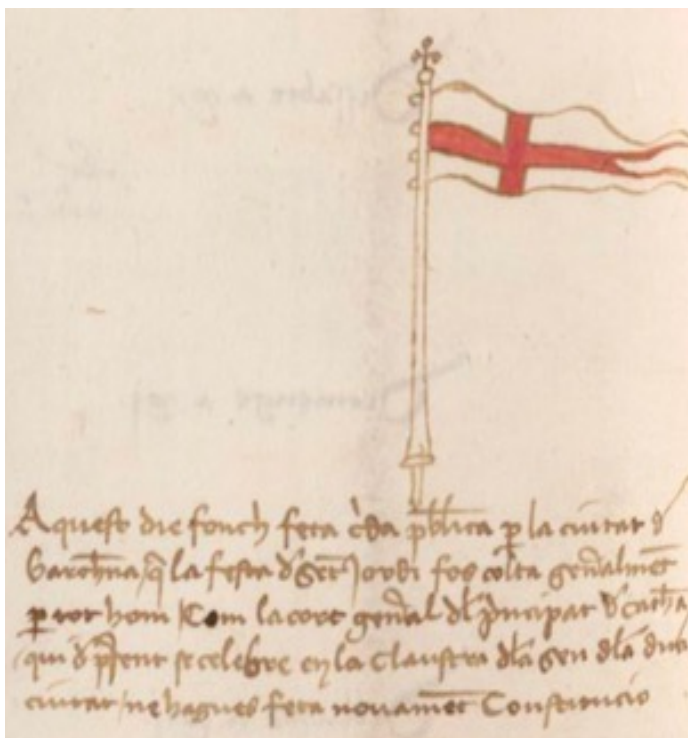
Folis 1r-88v

“Agost any M D XXXIII (1533)

Divendres, lo primer de agost. Festum sanctorum Petri et Felicis.... En aquest dia juraren los reverend e magnífichs mossèn Dyonís de Carcassona, canonge de Leyda, mossèn Joan de Vilanova, donzell d'Elna, mossèn Perot Sisteró, burgès de Perpinyà, deputats; don Alexandre de Rocabertí, òlim prior de Besalú, mossèn Joan Garau Gualba, donzell, mossèn Christòfol Ramon Çarrovira, ciutedà de Barchinona, hoïdors”. (pag. 433)

“Divendres, a XV. Festum Assumpcionis Beate Virginis Marie. En aquest dia partí mossèn Gualba, hoïdor militar, per sos negocis, per a sa casa a la Vellòria”. (pag. 433)

“Dijous, a XXI. [En] aquest dia tornà mossèn Gualba, hoïdor militar, de la Vellòria. En aquest dia par-

Fragment dels Dietaris de la Generalitat de Catalunya

tí mossèn Pere Sisteró, diputat reyal, ab licència del consistori, per a sa casa a Perpinyà, per sos negocis.” (pag. 433)

“Desembre, any M D XXXIII (1533)

A XIII, desembre, any M D XXXIII fonch fet lo compte a mossèn Juhan Garau Gualba de las dietas, y tochan-li XXI lliures, XVI sous, VIII2. (pag.435)

Dimecres, a XXIIIo. Vigilia Nativitate Domini. En aquest dia partí mossèn Gualba, hoïdor del stament militar, per sos negocis, per a sa casa a la Vellòria”. (pag.435)

“Janer, M D XXXIII (1534)

Dijous, a XXVIII. En aquest dia partí mossèn Gualba, hoïdor, ab licència del consistori, per sos fets, per a la ciutat de Geronà” (pag. 436)

“Febrer, any M D XXXIII (1534)

Disapte, a XXI. [En] aquest dia tornà mossèn Joan Garau de Gualba, hoïdor de comptes”. (pag.436)

“Març, any M D XXXIII (1534)

Dimarts, a X. [...] II de maig, any desusdit, fonch [fet] lo compte a miçer Martí Sunyer, regent, a raó de CCC lliures, sousa per any, [...] XXXXV lliures, VIII sous, VIII, 1/2. [...] dit a miçer Esteve Salavardenya, [...] asesor del governador, a raó de [...] lliures, sousb per any, de LXII lliures, XII sous, II. En aquest dia partí lo reverend don Alexandre de Rocabertí, hoïdor, per sos negocis, ab licència del consistori, per

Empurdà. Lo matex dia partí lo magnífich mossèn Joan Garau de Gualba, hoïdor militar, per a Olot, per sos negocis”. (pag.436)

“Disapte, a XIII. En aquest dia tornà mossèn Joan Garau de Gualba, hoïdor”. (pag. 436)

“Juliol, any M D XXXIII (1534)

Dilluns, a VI. En aquest dia donaren licència a n’Antoni Roca, ajudant comú del racional, que-s pugue absentar de la present casa e ciutat e que per ell servesca en Francesch Arroplit, lo qual dit dia prestà lo sagrament y homenatge acostumats. En lo matex dia mossèn Joan Garau Gualba, hoïdor de comptes per lo stament militar, se partí per a la sua casa de la Vellòria, ab licència del consistori”. (pag. 437)

“Nohembre, any mil D XXXIII (1534)

Dimarts, a XXIII. En aquest dia dix lo senyor deputat militar que continuàs que mossèn Gualba, hoïdor militar, se’n era anat a la Vellòria”. (pag. 437)

“Janer, any M D XXXV (1535)

Disapte, a II. En aquest dia tornà de la sua casa de la Vellòria mossèn Gualba, hoïdor militar”. (pag.438)

“Febrer, any M D XXXV (1535)

Disapte, a XIII. En aquest dia lo magnífich mossèn Joan Garau Gualba, hoïdor de comptes per lo bras militar, essent malalt, ab licència del consistori, se partí per anar sbarjar de fora, e dix volia arribar a la sua casa de la Vellòria”. (pag.439)

“Dimarts, a XVI. En aquest dia vingué nova certa que lo magnífich mossèn Joan Garau Gualba, hoïdor de comptes per lo stament militar, lo mateix dia era mort en la torra de mossèn Setantí, a hon era anat ja malalt. Anima eius requiescat in pace”. (pag.439) (Dimarts, 16 de febrer de 1535)

“Dimarts, a XXIII. En aquest dia fonch fete extracció de hoïdor militar per mort de mossèn Gualba, e fonch tret mossèn Francesch Comte, de la vegueria de Besalú”. (pag.439)

“Març, any M D XXXV (1535)

Dijous, a III. [A] II de juny, any dit, fonch fet lo compte a mossèn Francesch Compte de XXV lliures, II sous, VI. En aquest dia, constituït en lo consistori de la casa de la Deputació mossèn Francesch Comte, novament elet hoïdor per lo stament militar per mort de mossèn Gualba, prestà lo jurament e homenatge e hoï la sentència de vet acostumats”. (pag. 440)

L'EXTRAORDINARI VIATGE D'UN CAVALLER CATALÀ

Gustau Adzerias Causi

El 19 de maig de 1396, moria en estranyes circumstàncies en els boscos de Foixà, el comte-rei Joan I, conegut, sobretot, com el Caçador, tenia 45 anys i era sobirà de la corona catalanoaragonesa i ostentava els títols principals de comte de Barcelona, rei d'Aragó, de Mallorca, de València, de Sardènia i Còrsega, i comte de Rosselló i de Cerdanya, i duc de Girona.

Fou una persona molt culta. Mentre hi hagué bons ingressos la cort era sempre plena de luxe i refinament. Va tenir una gran predilecció per les belles arts, la música, la literatura i l'astrologia. Per aquesta raó, els historiadors l'han anomenat també «l'Amador de la Gentilesa». Així mateix, mostrà un enorme interès per l'activitat de la caça, per la qual cosa hom l'ha anomenat «el Caçador». No obstant això, va desatendre gairebé completament el govern dels seus regnes, un fet que li valgué el sobrenom «el Descurat» pels seus contemporanis, perquè anteposà el gaudi i el divertiment a la tasca de govern. Tampoc fou un rei especialment bel·licós, sinó pacífic i reposat, molt diferent del caràcter de son pare, Pere el Cerimoniós. De fet, fou un monarca feble i influenciable per les camarilles cortesanes i, després, principalment per la seva segona esposa, Violant de Bar (1).

A causa de l'estranya i sobtada mort del rei, agreujada per la falta de confessió, agafaren força els rumors d'un possible suïcidi, pressionat sobretot pels deutes extraordinàries que la corona no podia fer front. I un suïcidi significava que la seva ànima és condemnada a l'infern i el seu cos no poder ser enterrat en lloc sagrat.

Durant tot el segle XIV, els mercaders italians establerts completament o periòdicament als països de la Corona d'Aragó, concretament als tres territoris catalans —Catalunya, València i Mallorca—, eren molt nombrosos, sobretot els genovesos, els toscans i els llombards.¹ Res té, doncs, d'estrany la presència a Catalunya d'aquest mercader d'Asti, naturalitzat primer a Gènova i després a Barcelona, anomenat Luchino Scarampi(2). El que en fa un cas extraordinari i ple d'interès no són les seves activitats mercantils ni tan sols les seves intenses relacions amb els reis —tants d'altres n'hi havia que els venien robes precioses i joiells!—, sinó la seva inserció dins el cercle econòmic i polític que controlà els fils del poder des dels consells del rei Joan I i de la reina Violant (3). Al llarg d'aquest regnat veiem com Luchino Scarampi formà part de moltes ambaixades reials, especialment al papa i als Anjou, i com prestà grans sumes de di-

ners als reis, per les quals li hagueren de lliurar com a garantia rendes reials que li permeteren, de fet, controlar en bona part les finances de la Corona. A la fi del regnat fou acusat d'un afer molt greu: contractar tropes mercenàries per fer una ràtzia per Catalunya a fi de permetre al seu cercle controlar encara més la situació política. La conseqüència d'aquesta acusació fou la inclusió de Luchino Scarampi entre els encartats en el procés que, immediatament després de la mort de Joan I, s'obrí contra els qui havien estat els seus consellers.

Efectivament, a instàncies del Consell de Cent, es va obrir un procés contra una colla de cortesans i consellers reials per a aclarir les circumstàncies de la mort i esbrinar possibles malversacions de fons durant el regnat, ple d'excessos i de malbaratament de finances de la Corona. Entre els acusats hi havia l'escriptor i traductor Bernat Metge (1340-1413) i també l'home d'armes Ramon de Perellós. Per a demostrar la seva innocència i que l'ànima del rei era al purgatori en procés de salvació, Metge va escriure la primera manifestació de prosa humanística en català, *Lo somni* (1399), on conversava amb el fantasma de Joan I. Perellós, de caràcter més cavalleresc, va tirar pel dret i va decidir d'anar a cercar directament el rei al purgatori.

Ramon II de Perellós (1350-1424), II vescomte de Roda, I vescomte de Perelló(4), pertanyia a una família noble rossellonesa que s'havia enlairat gràcies als dots polítics i militars extraordinaris de Francesc de Perellós, el seu pare, que de senyor de Millars, d'Épila i Ceret passà a ser I. vescomte de Roda(5).

El llarg pelegrinatge, al priorat(6) del nord d'Irlanda al bell mig d'un "gran llac pregon" transcorregut entre el 8 de setembre del 1397 i el març del 1398, el plasmà posteriorment en una petita obra de títol ben explícit: *Viatge al purgatori de sant Patrici*. Segurament inspirat amb l'obra *Viatge d'Owein* escrita en llatí per Huch de Saltsey, a les darreries del segle XIII, que descriu el viatge del cavaller d'Owein al mateix purgatori de sant Patrici.

El text de Perellós comença així: "En l'ayn de la natiuitat de Nostre Senhor Jhesu Crist mill.ccc. xc.viii. les vespres de Nostra Dona de septembre, obtinguda la benedició del papa Benehet, yo partí de la ciutat da Vinyhó [Avinyó], yo Ramon, per la gràcia de Déu vesconte de Perellós e de Rodas, senyor de la baronia de Seret, per anar a purgatori de sanct Pa-

Creu gòtica en el lloc on morí Joan I El Caçador (Foixà

trissi.” Va passar per París, es va embarcar a Caluys (Calais) i va desembarcar a Conturberi (Canterbury) per arribar fins a Londres, on va rebre l'autorització reial per a continuar el viatge fins a la inhòspita illa d'Hibernia, acompanyat d'un torsimany “que sabia la llengua d'Irlanda”.

Després de mesos de trajecte per terres i gents estranyes (“mostran totas las partz vergunyhosas sens tota vergonyha, homes he fempnas”, deia dels irlandesos), va atènyer amb el seu seguici Loch Dearg, on la comunitat del priorat va mirar de convèncer-lo de no endinsar-se a la cova de sant Patrici. Però, entestat a complir el seu objectiu, va fer testament a mossèn Bernat Sentellas, sagristà de Mallorca i nebot seu, i en processó es va encaminar fins a la porta del purgatori, acompanyat dels seus fills Lluís i Ramon i de dos mossens més: l'anglès Thomas Agut i el valencià Pere de Massa.

Ja dins l'avern, Perellós va poder contemplar, i descriure, els càstigs que els dimonis infligien a les ànimes que purgaven i hi va trobar el rei Joan, que malgrat els sofriments que experimentava li va fer saber que estava a punt d'expiar els pecats venials i d'anar cap al cel. Convençut de la salvació del rei, doncs, el cavaller rossellonès va sortir del purgatori i va desfer el camí fins a Avinyó. Pel mig, tant ell com Bernat Metge i la resta de consellers acusats per la mort i la corrupció del monarca van ser absolts de tots els càrrecs, i convençuts que el rei Joan no s'havia suïcidat, pogueren treure el seu cadàver que estava dipositat a la catedral de Barcelona i enterrar-lo solemnement en el Reial Monestir de Santa Maria de Poblet.

Annex 1.- Exemple de document (traduït) de reconeixement de deute del rei Joan a favor de Luchino Scarampi. (Extret del “Apèndix documental”, document 137. “Un mercader italià a la cort Catalanoaragonesa”, de Mª Teresa Ferrer i Mallol; i Carles Vela i Aulesa).

“1390, setembre, 28. Barcelona, Palau Menor.

El rei Joan reconeix deure 25.839 florins d'or a Luchino Scarampi i promet pagar-los-hi en el termini de vuit mesos. Si passat aquest temps queda tot o part del deute per pagar, podrà carregar-hi mogobell de 6 sous per lliura anuals (un 30% d'interès) i totes les despeses que tingui, o bé podrà prendre aquesta quantitat en préstec a càrrec del rei amb mogobell, remogobell o qualsevol altre tipus d'interès. Per seguretat de Luchino, el rei li obliga les dècimes reials del pa, el vi, l'oli, etc. als llocs de Lluçmajor, Porreres, Campos, Bellver, Manacor, Alaró, Rubines, Sencelles, Muro, Santa Margalida i Felanitx, a Mallorca, que, entre tot, solen rendir unes 2.400 lliures reials de Mallorca per any. Aquesta assignació no ha de perjudicar en res el contracte fet el mateix dia en el qual el rei li havia venut un censal sobre aquestes mateixes rendes. A més, encara, li obliga les quantitats que puguin pertocar al rei per contractes amb l'orde de Sant Joan de Jerusalem a causa de les seves possessions als seus regnes i els donatius de corts i parlaments. Per penyora del pagament del dot de la infanta Violant, 16.000 florins, que Luchino estava pagant, es quedarà el rebut dels procuradors del rei Lluís d'Anjou. Per major seguretat de Luchino, encara, diversos personatges de la cort es fan solidaris amb el rei d'aquest deute i cada un d'ells respon de 1.000 florins.”

ACA, C, reg. 1925, f. 63r-73v.

Annex 2.- Per més informació sobre el viatges al Purgatori de Sant Patrici, veure: *Llegendes de l'altra vida. Viatges del Cavaller Owein y de Ramon de Perellós al Purgatori de Sant Patrici; Visions de Tundal y de Trictelm; Aparició de l'Esperit de G. de Corvo; Viatge d'en Pere Torres a l'Infern*. Textos antics publicats per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXIV.

Annex 3.- Per més informació sobre el llinatge dels Perellós: *Dictionnaire de biographies roussillonnaises* de l'abbé Jean Capeille (Perpinyà 1914).

Annex.4.- (En català no normatiu) *Viatge del vescomte Ramon de Perellós i de Roda fet al Purgatori nomenat de Sant Patrici, per Ramon de Perellós*

“In nomine Sancte et individue trinitatis. Amén. En l'any de la Nativitat de Nostre Senyor Jesu Crist mil CCC-XCVIII, els vespres de Nostra Dona de Setembre, obtenguda la benedicció del papa Benet, jo partí de la ciutat d'Avinyó, jo Ramon, per la gràcia de Déu vescomte de Perellós e de Rodes, senyor de la baronia de Ceret, per anar al purgatori

de Sant Patrici.

Per tal que tots les homes d'aquest món desitgen de saber coses estranyes e cum sien pus plasents naturalment que aquelles que hom pot saber per oir dir, per aquesta raó jo, qui en mon jovent fui meravellat ab lo rei Carles, rei de França, ab lo qual mossènyer mon pare me lleixà, lo qual era son admirall e cambrer, en aquella cort ab tots los escuders e cavallers de son realme e d'altres realmes crestians, si volia jo ésser informe de les coses meravelloses e estranyes que són per lo món; car aquí ne venien de moltes parts, e haguí lo cor molt elevat a saber per vista ço que havia oït dir-hi a diverses cavallers ea altres gents. E de feit jo me metí a seguir les aventures del món per totes les terres de crestians (e) d'enfeels, tant de sarraïns com d'altres de diverses sectes que són en el món, on rasonablement hom pot anar; en tant que, per la gràcia de Déu, la major partida de les coses

Entrada al Purgatori de Sant Patrici

que jo havia oïdes dir estranyes e meravelloses, jo he vistes tant en terra quant en mar, e d'aquelles que he vistes puc fer verdadera fe. E he sostenguts grans perills, despens e treballs, tant en terra com en mar, e he preses e sofertes en terres d'enfeels e de crestians, les quals recitar no pens, cum no es faça a la matèria que seguir vull tocant: lo viatge de Sant Patrici, que és en les trobades d'Ibèrnia; lo qual viatge, ab l'ajuda de Déu, he fet e complit aïtant com home jamai n'hage fet depuis de la mort de Sant Patrici.

E açò contaré entirament en quatre maneres: primerament, per què Sant Patrici ordenà lo purgatori; segonament, per qual raó me metí en lo cor d'intrar en lo dit purgatori; terçament, en qual partida és; quartament, les coses que jo he vistes ni trobades en lo dit purgatori, e aquelles que revelar-se poden, car coses hi ha que no són plasents pas a Déu que per mi sien revelades, car no és expedient ni a Déu plasent, ni no ho vol per lo perill que se'n poria seguir a mi ni en aquells que serien revelades, la qual cosa seria irreparable.

En lo temps que Sant Patrici predicava lo Sant Evangeli en Ibèrnia, la qual nós apellam Irlanda, e com ell fermàs sa predicació per meravelloses miracles del nostre Senyor, Sant Patrici trobà la gent d'aquella terra així dura e salvatge com si fossen bèsties, e mès-hi molt gran treball e pena a les endoctrinar a ensenyar-les e convertir a la fe del nostre Senyor Déu Jesu Crist; e sovint los parlava de les penes d'infern e de la glòria de paradís, per retornar-los de les lus misèries e dels pecats e confirmar-los en bona vida; mes tot açò no lus valia res, car ells deien que no en creurien res, sinó que alguns d'ells ho veessen, ço és, a saber, la glòria dels bons e la dolor dels mals, ni no se'n volien tenir per a manament de Sant Patrici,

E per ço lo bon prohòom començà a dejunar ea vellar ea fer oracions a Déu molt devotament, e molt d'altres béns per la salut de les ànimes del poble. E, Nostre Senyor li aparequé així com d'altres vegades havia fet, e li donà lo llibre

dels Evangelis e un bastó, que l'apel·len lo bast de Jesús, per ço que ell lo donà a son servidor, e en la seva vida mateixa ne fa testimoni com aquell bast e aquell llibre és senyal que ell és apòstol d'Ibèrnia. E apres nostre Senyor lo menà en un desert e li mostrà una fossa fort escura, e nostre Senyor li dix que qui intraria dedins confès e penitent e pur de coratge seria quiti lo jorn natural de tots sos pecats e veguera los turments dels malvats e los goigs e la glòria dels bons. E açò dix nostre Senyor a Sant Patrici, e puis nostre Senyor se departí e lo prohòom fu fort alegre de ço que nostre Senyor li hagué dit quan li hagué mostrat la fossa perquè ell pogués convertir els gents.

E depuis ell fé li començar una església ben prop d'aquell lloc, e mès-hi una canongia regular, e fé a la fossa bones portes, e tota l'illa és closa d'aigües d'un gran estany ben pregon entorn la fossa, e fé-hi fer un cementeri, e fé-hi fer la porta e tancar ab clau, per tal que negun no hi intràs sens llicència, e fé fer devers orient bons murs, e la clau comanà a gardar al prior de l'església. E moltes gents intraren en la fossa en lo temps de Sant Patrici per fer penitència de llurs pecats, e deien, quan eren tornats, que havien vist infern e havien passat grans turments e doloroses, e si havien vist grans molts glòries e molts grans goigs.

E Sant Patrici faïa meter los reports en escrit dedins l'església, e apres ell recomanà al poble e lus contà totes les coses que havien vistes, per los testimonis d'aquells que hi eren intrats, totes aquestes coses meravelloses; e per ço és apellada la fossa de Sant Patrici e de purgatori, per ço que hom hi purgue sos pecats. E per ço que fo mostrada primerament a Sant Patrici per nostre Senyor s'apella aïtambé lo purgatori de Sant Patrici. E d'aquesta religió ha diversos monestirs en la dita terra d'Ibèrnia, grans e solemnes, majors que aquells de purgatori.

E lo primer prior que fo de la dita església, que era molt prohòom i de bona vida, es fes fer una habitació de prop lo dormidor on dormien els canonges, car ell era

molt vell e no havia sinó una dent sola, i no volia. pas que els joves l'haguessen en despit per ço de sa vellesa, e no li fessen negun enuig; car Sant Gregori diu que no ostant lo vell, ont que no sia malalt, sí és ell tot jorn enferm per sa vellesa; e dels joves dellà ins lo visitaven sovint e li deïen per plaer:

-Paire, quan volríeu vós estar en aquest món?

E ell los responia:

-Mos fills, jo amaria més, si plaïa a Déu, de partir d'aquest món que estar-hi llongament, car no hi hagué jamés sinó dolor e misèria, e en l'altre món no trobaré, sinó que glòria. E aquells que lo li demanaven sovint havien oït cantar los àngels en l'habitació del prohóm, e les cançons eren e deïen aital: «Tú és benït e beneïta sia la teva boca, d'on que no toca vianda delicada.» Car lo prohóm no menjava sinó pa sec, aital com se fa en aquella terra, que se fa de civada; e d'aquest pa no mengien sinó deu o dotze vegades mes no pas continuadament, ni menjaven pa ni beuen vi, de carn de bou e beuen aigua. E los grans senyors beuen llet, segons que pus ample vos en contaré en son lloc. E en açò, lo prohóm bevia aigua freda, ea la fi ell passà d'aquesta vida, e anà a nostre Senyor així com tot jorn havia desitjat. Al temps de Sant Patrici, e apres, ell faïa meter en escrit tot ço que ell havia vist d'aquells que hi eren intrats en aquella fossa, car alguns hi anaven que no tornaven; e per ço eren perduts: per ço que no eren estats fermes en la fe.

La costuma és tala n que negú no hi pot intrar sinó per purgar sos pecats e ab llicència del bisbe o arquebisbe. E aquell és en la diòcesa en la qual és lo purgatori; e quan d'aquell que hi vol intrar se'n va allà, un d'aquells ha parlat e lus ha dita sa voluntat, primerament els aconsellen que per res no hi vullen intrar e los dien que molts n'hi són intrats que no són tornats; e si l'home no sen vol lleixar d'intrar, ells li donen ses lletres e l'envien al prior de l'església; e quan lo prior ha llegides les lletres, e ell li diu sa voluntat, e li devoca molt la intrada e molt l'aconsellen que no hi entre e que elegisca altra penitència, car tants d'altres hi són intrats que jamés no. són tornats ans hi són perits. Enaixí lo prior los amonesta,.....vees; e quan plaurà a Déu, nós irem en aradís. E nostra companya creis e minva cascun dia, així com aquells de purgatori vénen a nós quan són purgats, e enaixí se'n van alguns de nós de paradís terrenal en paradís celestial.

E quan ells haguen ab mi parlat així llongament, me menaren en una gran muntanya, e digueren-me que regardàs en aut e en avant, vers lo cel, e jo hi vaig mirar, e van-me demanar de quina color era ni cum. me semblava ni ont era jo. E jo lus vaig respondre que a mi me semblava color d'or e d'argent de la fornax ixit. E llavors ells me van dir:

-Sàpies que ço que tu vees és la porta de paradís, e tot ço que davalla del cel a nós davalla, e enaixí se'n va hom en paradís. E cascun jorn tant cum nós hem ací nos envia nostre Senyor de la magnà del cel, e tu sabràs quina vianda és.

E apenes hagueren açó dit, que una gran claredat davallà del cel, així com una gran flama de foc, e semblà-me que aquella gran claredat cobria tota aquella terra, e

aquella claredat davallà per raigs sobre aquells que eren aquí, enaixí mateix sobre mon cap, e no hi esté gaire que aquells raigs no s'intraren dedins lo cos. E adoncs me semblà que jo sentís dedins mi tan gran dolçor en mon coratge e en mon cor que per lo gran plaer que haguí no sabí si era mort o viu. E adoncs me digueren dos arquebisbes:

-Açò és la vianda de paradís que és appellada sens fi en aquells que d'ací muntaran al cel.

Aquí fora jo volenterament aturat si hagués pogut, mes, apres aquestes coses que a mi foren plenes de dolçor e de goig, em van dir els arquebisbes unes novel·les d'on jo fui molt dolent e ja molt més trist:

-Ara has tu vist una partida de ço que tu demanaves ni desitjaves a veure, sí és lo turment dels pecadors i la glòria dels salvats; e sí te cové d'anar e tornar per lo camí d'on és vengut. Segons ço que faràs ni estaràs al món, si tu vius pus segons Déu, tu sies segur que tu vendràs a nosaltres quan tu traspasaràs al món mortal; e si tu menes mala vida, d'on Déu te'n defena, tu has vist quins turments que et sien aparellats. E te'n tornant tu no dubtaràs res dels turments que hi has vists al venir, no et poran nolre ni gosaran apropiat-te de tu ni fer negun mal, ni los turments no te grevaran en manera cap.

E oïdes les paraules, jo, veent que m'havia d'aquí de llur companyia a partir e tornar-me per lo camí e per los turments que havia passats, no em poguí tenir de plorar e de llagremear quan vi que em calia tornar, e adoncs los vaig dir, tot en plorant:

-D'ací no em partiré pas jo, car jo dubte fort, si me'n torn, que faça cosa al món que em lleixe devenir ací.

E llavors ells em digueren que:

-Açò no serà pas a ta voluntat, mes al plaer d'aquell que ens has fets tu e més nós.

E adoncs me'n torné a la porta en plorant, e ells ab mi. E jo me n'ixí defores, mes açò fo ultra ma voluntat.

E ells tanquen la porta apres mi e torné-me'n per la via que era vengut, entrò a la sala, e quan los dimonis m'encontraven ells se fugien davant mi com si me dubtassen fortment. E los turments no me pogueren noure ni no me feren negun mal, tan entrò que jo fui a la sala d'on jo era passat primerament, e vengueren-me a l'encontre els dotze homes que havien parlat ab mi a l'anar,

los quals lloaren nostre Senyor molt fort que en aquell fort e sant coratge m'havia confirmat e tengut. E aquí verte mon companyó que jo no l'havia vist depuis que hi era intrat, lo qual per lo mal que havia passat era fort debilitat,

el qual, per la gràcia de Déu, ajudé a iixir. Adoncs ells me digueren:

-Tu és quit de tots els pecats que has feits, e te convé a tornar a l'alba del jorn en ta terra, car si lo prior no te trobava o aquells que hi estan per te venir a cercar . a la porta, car ells dubtarien de ton retorn e se'n tornarien arrere.

E adoncs nos senyàrem, e nos beneïren, e nosaltres ens cuitàrem lo pus tost que poguérem, e venguérem prou avant que no trobàvem cap ni no sabiem ont érem. Per què jo e mon companyó fórem fort espaventats e torbats, pensant que fóssem incloses. E adoncs nosaltres ens posem a pregar Déu devotament, e que de tans grans perills ens havia gitats e delliurats, que nos volgués gitar e delliurar d'aquest e que no períssem. Enaixí estan assetjats e per l'oració e lo treball que havíem passat, amb l'angoixa que cascú pot pensar, nosaltres ens condormíem; e estant així adormits, venc un tro fort gran, mas no pas tan gran com lo primer, e de fait nos revellem, e jo e mon companyó haguérem gran paor, e trobem-nos a la porta ont nosaltres érem intrats a la primera fossa. E estant aquí dubtant-nos ont eren aquells que ens havien mesos dedins e nos devien venir cercar del monestir, e fórem a la porta, e de present que l'hagueren oberta, ells ens veen venir e iixir d'aquí. E fórem rebuts ab molt goig, e de fait nos meteren a l'església, on férem nostres oracions e gràcies a Déu, segons que ell ens havia demostrat. E partent d'aquí tornem-nos-en per lo camí al rei Irnel, que molt bé ens recollí e hac gran goig. E tenguí la festa del jorn de Nadal, on ell tenia gran cort segons llur manera, la qual a nós de part de ça nos és molt estranya per estat de rei, com bé que aquell hagués així gran gent. E partí d'allí e torné dels angleses, que tenen en aquella illa d'Irlanda, és lo cap d'Anglaterra; e fórem ab la comtessa de la Marca en un castell seu, la qual molt honorablement ens recollim, e nos donà de joells competentment. E pertot on passàvem nos faïen gran honor, semblant que nos mostrant gran devoció quan siam delliurats d'aquells tans grans perills. E si jo hagués volgut respondre, molt fui enterrogat dedins l'illa que no fui despuis.

Lo comte de la Marca era anat en Anglaterra; e partim d'aquí arribem e davallam les muntanyes, ont nos meterem en mar per passar en Anglaterra. E fui en aquella ciutat molt notablement recollit per los gentils homes e per los religioses. E d'aquí enforas passí la mar, e arribem en Gal·les davant un pont que s'apella Oliet e d'aquí per mes jornades arribem en Anglaterra, on trobí lo rei en una villa apellada lo Quisiel, ont ha fort bella abadia de monges negres, ont lo rei pausava, e així mateix la regina hi era, ont fui notablement recollit. E d'aquí per mes jornades traversí l'illa d'Anglaterra, passant a Londres, arribí al port de Drave, on vi lo cap de Galvany, car aquí morí, i així mateix la cota mal tallada, car així s'apellava aquell cavaller que la portava. E gardaven açò dins lo castell per bona cavalleria d'ells. E aquí em metí en mar e traversí a Calis; e aquí per mes jornades fi mon camí per Picardia a la cort del rei de França, lo qual trobí a París on me recollí molt noblement per ço que jo era son servidor e cambrer, e fui de son pare que em noirí; e aquí esté bé quatre mesos per mana-

Illa del Purgatori de sant Patrici

ment del papa, e fui ab ell a les justes que fé l'emperador d'Alemanya, que era aleshores lo rei de Bohèmia, e aquí fo lo rei de Navarra e diverses dux e grans senyors. E quan lo rei fo tornat a París, jo me'n partí e me'n torní en Avinyó al papa, lo qual notablement em recollí.

Ara preguem nostre Senyor, que totes coses ha en poder, que per la seva santa gràcia e misericòrdia nos lleix en tal manera de viure en aquest món que nosaltres puscam en tal manera purgar els nostres pecats, que en la fi, en l'hora de la mort que puscam esquivar les penes e los turments que vós haveu oïts recontar; que puscam haver a la fi els béns que jamés no en falliran.

Preguem a Déu que ens gard; e pregau per mi, si vos plau, aquells qui llegireu aquest llibre escrit de ma pròpia mà. Explicit liber beati Patrici de penis purgatorii. Deo gracias."

1. Joan I i Violant de Bar, foren els pares de Violant d'Aragó, la reina dels quatre regnes, famosa per haver canviat el destí d'Europa i creadora del mite de Joana d'Arc. En la historia de França apareix com a Yolanda d'Anjou.

2. Veure *Un mercader italià a la cort catalanoaragonesa: Luchino Scarampi* de Mª Teresa Ferre i Mallol, i de Carles Vela Aulesa.

3. *La banca i la Sociedad a la corona d'Aragó* de Manuel Riu.

4. Perellós, vila abandonada i agregada a la comuna de Òpol, formen la comuna de Òpol-Perellós (Opoul-Pérrillos). Òpol és actualment el poble més septentrional de la Catalunya del Nord i dels Països Catalans. Limita amb Occitània. Òpol tingué consideració de vila reial, al costat del castell, que Jaume I el Conqueridor l'hi donà el nom de Salvaterra .

5. Títol senyorial concedit el 1366 a Francesc de Perellós per Pere el Cerimoniós, sobre la vila aragonesa de Rueda. Amb el nom de vescomtat de Roda hom suposa que s'identificava el territori centrat en la vila de Millars, al Rosselló, ja posseïda pel primer vescomte de Rueda. En realitat, es tracta de la creació d'un sol títol (vescomtat de Rueda) que s'ha desdoblada a causa de la doble forma aragonesa i catalana del nom, Roda i Rueda.

6. Illa Station, al llac Lough Derg, al comtat de Donegal, Irlanda.

7. Interès usurari damunt el capital prestat o damunt una lletra de canvi negociada (25%-30%).

8. Interès sobre els interessos, a curt termini.

Possiblement els primers llibres catalans editats després de l'ocupació de Catalunya (13 de febrer de 1939)

Agustí Barrera. Grup d'Historiadors Jaume Compte

*Bufant una petita brasa es
pot encendre un gran foc.*

Siddharta Gautama (560 ac-480 ac)

les seves pàgines guardessin encara, els records ara,
ja fets història.

L'enemic ens sembla més gran perquè estem agenollats.

Proverbi Tuareg

Preàmbul

Un dels elements que al llarg del temps ens ha permès de mantenir la nostra identitat com a poble, ha estat la nostra cultura nacional, entenent aquesta com la que s'ha redactat en llengua catalana i arrelada a la nostra realitat.

Amb l'ocupació de Catalunya per l'exèrcit feixista el 1939, s'inicià un procés de substitució cultural, d'espanyolització de la societat, emmarcat en les coordenades d'un projecte de llarg abast de genocidi cultural. En aquest context de censura total a qualsevol manifestació de la nostra cultura, o del seu conreu, quan els nostres intel·lectuals restaren emmudits per la por a les represàlies, l'aportació cultural de l'exili fou cabdal per a mantenir la moral de la resistència interior, malgrat que molts dels opuscles, llibres, entressin en comptagotes per la frontera francesa, o que restessin amagats sota el taulell de la llibreria.

*La cultura nacional, no és anacional.
Ningú ha propugnat una cultura a seques,
que no sigui ni polonesa, ni hebrea ni russa.*

VI Lenin (1870-1924)

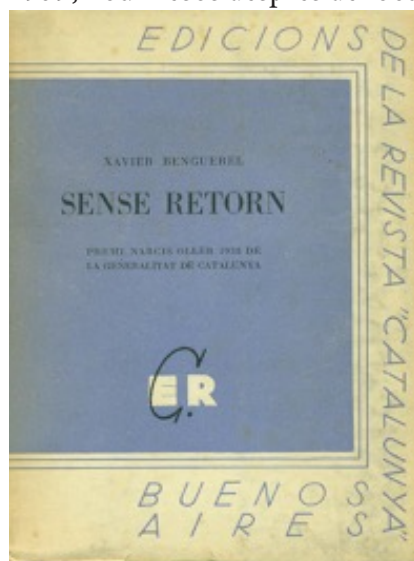
Literatura i producció literària

La producció cultural de l'exili fou ingent, novel·la, assaig, poesia i sobretot revistes, butlletins, memòries, contes, també destaquem la força del moviment associatiu, en forma de Casals, Orfeons, que mantingué lluny de la Pàtria el record de la Terra, del idioma, els costums.

En un prestatge mig oblidat de la meua llibreria, enmig de textos polítics empolegats, vaig trobar quatre llibres editats a Buenos Aires, per "Edicions de la Revista de Catalunya" i "Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana" que m'arribaren a les mans fa uns quinze anys, per amics en contacte amb l'exili. D'aquests llibres m'agrada el seu disseny noucentista, els seus fulls esgrogueïts pel pas del temps, amb els seus fulls sense tallar, per la pressa de sortir al carrer a proclamar al món les veritats del seu contingut, com si enmig de

Els quatre llibres

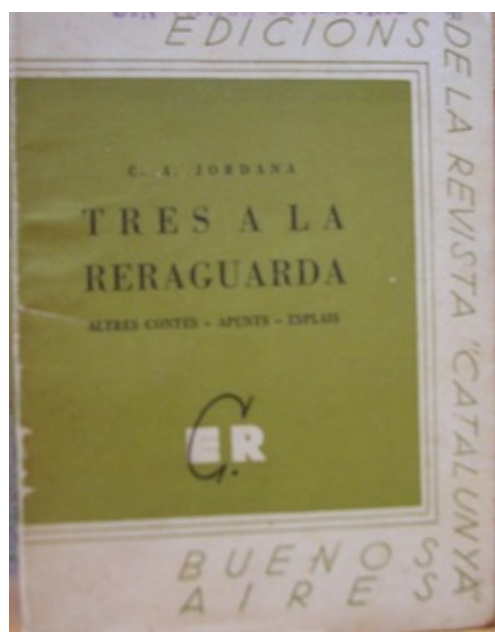
Foren editats molt aviat, el primer; *Sense retorn*, de Xavier Benguerel. Premi Narcís Oller 1938 de la Generalitat de Catalunya, imprès el 20 de novembre de 1939, nou mesos després de l'ocupació de la nostra terra

s'infantà un dels primers llibres catalans de l'exili, amb un títol ben premonitori del destí que esperava a molts exiliats que no tornaren mai més a la Pàtria. El llibre amb un total de 157 pàgines, és un recull de; *Quatre contes de guerra*, i uns quatre, *Altres contes*.

Tres a la rera-guarda. Altres contes. Apunts. Esplais. El seu autor és C.A Jordana enginyer, Cap de l'Oficina de Correcció d'Estil de la Generalitat, editat el 25 de febrer de 1940, té 227 pàgines. L'autor en el prefaci del llibre datat al castell de Roissy-en-Brie el 1939, on es refugiaren un grup d'intel·lectuals catalans escrivia: "*Tres a la rera-guarda* no

fa més que continuar una obra enquadrada en la gran tasca del recobrament nacional de Catalunya i perquè en allò en què reflecteix la lluita contra les forces que intenten d'aturar-lo,

mostra naturalment el camí –l'únic possible quan tot és ben comptat i debatut- seguit pels patriotes que han viscut a Catalunya durant la guerra espanyola”.

El tercer per ordre cronològic és; *El perfecte dandi i altres escrits*. El seu autor és Pere Coromines (1870-1939), una de les figures cabdals de la Renaixença catalana. El llibre editat el 15 de maig del 1940, té 183 pàgines, el llibre s'inicia amb una breu aproximació biogràfica al nostre autor, segueix unes consideracions sobre els treballs que formen part del text, que són, *El perfecte dandi*, *La Rambla*, *La batalla de Mont-roig, una topada entre carlins i soldats*, *Xènies en el centenari de Frederic Soler (Serafi Pitarra)*. Fundador del teatre català. *Meditació en les tenebres* (una reflexió data-

da el gener del 1934), sobre l'ascens dels feixismes i règims totalitaris. En *Diari de la diàspora*, l'autor fa una reflexió sobre l'emigració catalana, les seves cartes van des del 8 de

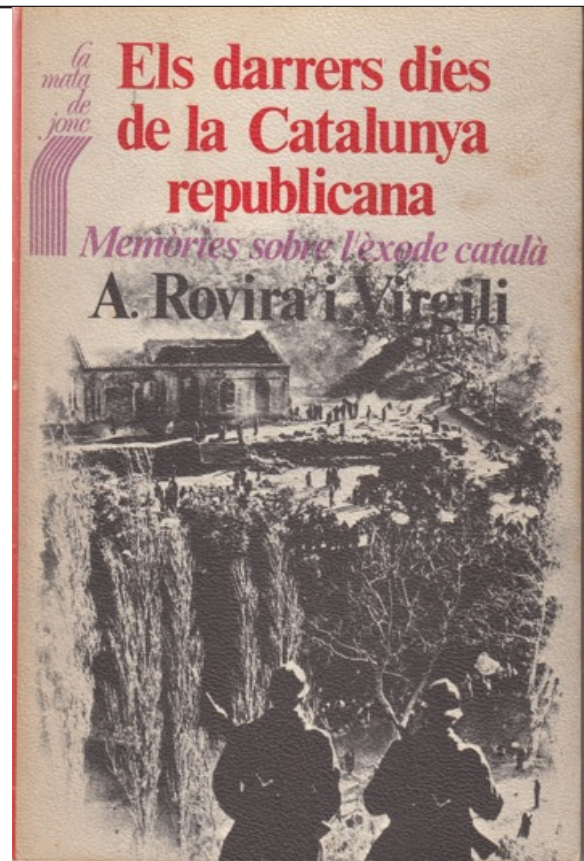
maig del 1938 al 26 d'octubre del 1939. A la darrera pàgina es fa un recull de les 31 obres editades de Pere Coromines.

L'últim llibre és; *Els darrers dies de la Catalunya Republicana*. d'Antoni Rovira i Virgili, text publicat el 15 d'agost del 1940 de 221 pàgines, se n'han fet quatre reedicions els anys 1976,1999, 2010, 2014, no és estrany aquest volum de reedicions atesa la importància del llibre, que és un dietari de l'autor, de la seva memòria personal de l'angoixa de l'èxode, l'autor amb una prosa brillant, ens explica el dolor del món perdut i la incertesa d'un futur a l'exili. Aquest llibre em va donar una nova perspectiva sobre la interpretació històrica de la Guerra del 1936, hauria de ser un llibre de lectura recomanada a l'ensenyament secundari.

*Super adversa augeri.
Davant l'adversitat, supera't.*

Dita llatina

Pel seu accentuat Patriotisme,i perquè és un reflex del dolor de l'exili, alhora que de l'esperança en la recuperació de la Pàtria perduda, en no donar-se per

vençuts, i en entendre el paper cabdal de l'exili en estar ocupada Catalunya, i per tant emmudida, em sembla important reproduir aquests fragments de la primera pàgina del llibre, *Sense retorn*, on en forma de declaració d'intencions i sota el títol de Motivació, llegim;

“Aquest primer llibre de l'Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana, editat per la revista *Catalunya* de Buenos Aires, és molt més que la realització d'un bell somni; és el plançó sagrat , fruitat amb amor i amb dolor, que proclama arreu la immortalitat d'un poble, d'una llengua i d'una cultura en un dels moments més llòbrecs de la seva història, quan múltiples circumstàncies s'han congriat per a ofegar la seva veu i bandejar la seva ànima de l'àgora dels països civilitzats. Germans; heus ací el primer fill cultural de la Catalunya exiliada. Us l'ofrenem amb tremolors de dolor, d'esperança i de joia. Ell és penyora de la perennitat de la Pàtria i us conjura a restar fidels a aquesta croada fins que apunti- com una tercera i definitiva Renaixença- el jorn del redreçament gloriós de totes les activitats del nostre poble. Buenos Aires, octubre 1939”.

En aquestes ratlles ens ha semblat identificar l'esperit del nostre poble, l'octubre del 2017, el de la voluntat de lluita, de pervivència de la nostra identitat col·lectiva, l'esperit que ens ha permès de superar les atzagaiades de l'enemic, aferrant-nos a la nostra història, cultura, idioma, amb la voluntat d'inscriure'ns en la marxa de la història i esdevenir lliures.

LA JULIANA

La Casa Lila

Francesc Forn i Salvà

A ponent de la part baixa del terme d'Arenys de Munt, fregant l'autopista prop de Can Sagra, un edifici ben peculiar sobresurt entre el bosc de pins i alzines. La Juliana fou el nom amb què els propietaris batejaren la casa, tot i que posteriorment també fou coneguda com a Ca l'Angelina i, més tard, la Casa Lila. La cúpula octogonal coronada per rajols de color lila i la teulada, també lilosa, amb uns ràfecs agosarats que sobresurten de l'edifici li confereixen un aire exòtic que ens pot recordar una construcció oriental.

L'edificació està formada per un únic volum quadrat, amb coberta a quatre aigües. El seu interior consta d'un espai central envoltat de diverses estances distribuïdes en dos nivells. El sostre de l'edifici i l'interior de la cúpula, pintats d'un blauet extrem, confereixen a l'espai central un ambient propi en el qual l'aire pren el to blavós-lilós característic de tot l'edifici. La part posterior de la casa mostra l'entrada d'un hipogeu que penetra a l'interior de la penya.

Tant per l'època de la construcció del casal, de finals del segle XIX, com pels trets orientalizants que mostra l'edificació, podem ubicar la Juliana a l'etapa final del modernisme a Catalunya.

La Juliana ha estat envoltada d'una llegenda negra que, tot i estar mancada de tot fonament històric o relat verídic, retorna tossudament en mitjans més o menys esotèrics (1). Intentarem posar les coses al seu lloc, i donar tota la informació possible sobre

Alfred Riera Juliard

una construcció que visqué moments d'esplendor i que fou un centre de trobada del món artístic i cultural de la Catalunya del primer terç del segle XX.

Els orígens

La Juliana fou el projecte il·lusionant d'Alfred Riera i Juliard i de la seva muller Angelina Calbetó i Julià. Alfred Riera era fill de Leandre Riera, de Palafrugell, amb un pròsper negoci de taps de suro, i d'Alexandrina Juliard, francesa. Els terrenys de l'edificació i les cases d'Arenys de Mar eren propietat de la mare de

Avinguda de les Acàcies

Antoni López Benturas al mig. Al seu braç dret, Emili Riera Calbetó. Al seu braç esquerra, Josep Alexandre

l'Angelina, la Teresa Julià, casada amb Josep Calbetó, capità de goleta. El magnífic casal dels Riera Calbetó fou bastit entre 1895 i 1896 (2). El nom escollit per a la nova llar que estrenava el matrimoni va sorgir del segon cognom de la parella: entre el Juliard del marit i el Julià de la muller, va néixer La Juliana. Amb els anys, la personalitat de la mestressa, l'Angelina Calbetó, va impregnar l'edificació fins al punt que el nom de Ca l'Angelina es va sobreposar al de La Juliana. La Juliana fou la llar estiuenca de la família Riera Calbetó, que residia habitualment a Barcelona. El fet de per-

tànyer a la colònia barcelonina, passant a Arenys només les temporades estivals, no fou obstacle perquè la relació amb el món cultural i social arenyenc fos molt intensa, afavorida pels lligams familiars amb els Calbetó d'Arenys.

L'Alfred Riera i l'Angelina Calbetó van tenir cinc fills: Emili, Josep Alexandre, les bessones Angelina i Adelina, i Margarita (3). Angelina Riera Calbetó (1870- 1951) es va casar amb Francesc Carulla Cuyàs. La seva germana bessona, Adelina (1870-1915) es casà amb

Joan Carrera Caiguet, nascut a Guan-tánamo (Cuba). El regal de noces que l'Alfred Riera va fer a l'Adelina va ser la casa que es trobava sota la Juliana i que l'any 1946 va ser venuda a la família Seix. Margarita (1873-1944) va contraure matrimoni amb Ramon Coll. Pel que fa als fills, Emili i Josep Alexandre, els veurem en l'etapa

d'èsplendor de la Juliana.

Alfred Riera fundà l'empresa "Alfredo Riera e hijos", en el capital social de la qual participaven els seus fills i filles. L'empresa gestionava a l'engròs productes provinents del comerç d'ultramar (xocolates, sucre i altres), d'una banda, i productes de perfumeria, farmàcia i drogueria de l'altra. El magatzem general de tots els productes tenia la seu al carrer Nàpols 166. A la premsa del primer terç del segle XX fou habitual trobar-hi anuncis de la raó social "Alfredo Riera e Hijos": el tricófero de Barry per nodrir el cuir cabellut, la sirolina per la tos i catarros, també per fer venir gana...

Alfred Riera va morir el 21 de juliol de 1905 a la seva estimada Juliana. Va ser enterrat al cementiri d'Arenys de Mar. Els fills, Emili i Josep Alexandre es van posar al capdavant de la raó social, que ara va passar a anomenar-se "E. y J.A. Riera".

L'etapa més activa de La Juliana

L'herència de La Juliana va correspondre a l'hereu, Emili Riera Calbetó (1856- 1914) casat amb Carmen Córdoba Puig (1863-1947). Les reticències de la seva dona, però, que veia la finca massa allunyada de la població d'Arenys de Mar, van fer que la Juliana passés a

SIROLINA
preparato de
F. Hoffmann-La Roche & Co.
* BASILIA *

SIROLINA
Remedio que viene usándose con el mejor resultado contra las afecciones pulmonares, bronquiales y catarrales, la coque'ucho (tos ferina) catarros bronquiales y ronquera.

SIROLINA
no causa desarreglo alguno y es digerida lo mismo por personas adultas que por los niños, y se toma con gusto por su agradable sabor.

SIROLINA
es de efectos rápidos, mejora en pocos días el estado general de salud. Proporciona en muy breve tiempo la sensación de un próximo restablecimiento. De venta en las principales farmacias a ptas. 5'50 frasco. Depósito general en España.

Alfredo Riera é Hijos
INGENIEROS
Ronda S. Pedro, 16. Barcelona

Quando por la noche se divide V. el cabello ¿ha observado que se forma un claro en la coronilla? Aunque esto no se perciba después de hecho el tocado, no por ello deja de preocupar á V.

EL TRICÓFERO DE BARRY

hace crecer cabello en estos puntos claros; nutre y fortalece el cuero cabelludo, dando vitalidad y fuerza al crecimiento del cabello.

El Tricófero de Barry cura la caspa y evita la caída del cabello, resultando su uso muy agradable por el grato olor de perfumadas esencias.

El Jabón de Reuter purifica y hermosa al cutis. Nada le supera para el tocador, el baño y el lavado de los niños. Es antiséptico en absoluto y de fragancia exquisita.

Venta en Perfumerías, Farmacias y Droguerías
Depósito general
ALFREDO RIERA É HIJOS * BARCELONA

A la dreta, l'Alfred Riera; davant seu, l'Angelina Calbetó, al seu costat Joan Carrera i Emili Riera; al fons, asseguda, l'Adelina

dependre del germà, Josep Alexandre, i que els Riera Córdoba es traslladessin a la seva casa de Bisbe Pol 65. El matrimoni tingué sis fills: Teresa (1895- 1967), Alexandre, Fidel, Alejandrina (que morí amb 1 any), Alfred i Josepa (1905- 1987).

Amb el títol d'enginyer industrial, obtingut l'any 1885, Emili orientà la seva activitat professional cap al món dels teixits i a la seva difusió mitjançant l'ensenyament de les tècniques de fabricació dels teixits mecànics. L'any 1907 fou nomenat professor de l'Escola d'Arts i Oficis. Formà part del patronat de l'Escola Industrial. Des de l'any 1901 s'integrà com a membre destacat a la junta del Foment del Treball

Nacional. L'any 1906 participà com a congressista en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Emili Riera formà part del sector catalanista de la burgesia catalana que impulsà la renovació de la indústria tèxtil al nostre país en plena segona revolució industrial.

Amb la renúncia d'Emili a fer-se càrrec de la Juliana, el seu germà Josep Alexandre Riera Calbetó (1867- 1948), prengué possessió de la finca. Josep Alexandre, tio Pepito, tio fresco, segons apel·latius de la família, era ben diferent del seu germà. Si bé continuà a l'empresa familiar (l'any 1887 obtingué el títol d'enginyer químic) i encetà alguna iniciativa empresarial, les seves aficions es decantaren majoritàriament cap al món intel·lectual i cultural en general.

De ben jove, l'any 1886, Josep Alexandre fou premiat en el Certamen Literari organitzat per l'Ateneu Arenyenc. Les seves inclinacions artístiques el portaren a freqüentar Els Quatre Gats, on es relacionà amb tota la bohèmia i intel·lectualitat catalana de final del segle XIX i

començament del segle XX. Amb el seu patrocini, La Juliana esdevingué lloc de celebració de vetllades gastronòmico-literàries de pintors, escriptors, músics i artistes de tota mena. Entre els assidus a la Juliana trobem noms il·lustres de la intel·lectualitat catalana modernista i noucentista: Santiago Rusiñol, Manolo Hugué, Ramon Casas, Miquel Utrillo... En ocasions, l'editor i activista cultural Antoni López Benturas, editor de La Campana de Gràcia i de L'Esquella de la Torratxa, junt amb el seu fill Antoni López Llausàs, organitzà trobades literàries a La Juliana juntament amb tot l'equip redactor de La Campana (Josep Lluís

Pellicer, Joan Serra, Marià Foix, Ricard Opisso ...)(4).

Josep Alexandre es va aparellar amb Elisabeth Balouzat (que es feia dir Jeanne), jove parisenca amb un marit malalt i dos fills, Jean Bouillot i Lili Bouillot. La Jeanne, amb els seus dos fills, passà a viure a La Juliana i li aportà una pinzellada moderna i cosmopolita en les freqüents trobades amb el món intel·lectual que s'efectuaven a la finca.

L'any 1919, a l'Exposició d'Automòbils efectuada al Palacio de Bellas Artes organitzada per la Càmera Sindical, Josep Alexandre presentà el seu cotxe amb el nom de Nike, construït per la casa "J.A. Riera".

Les anotacions referides al cotxe recollides en la premsa del moment, foren molt elogioses, destacant els comentaris del públic sobre l'aspecte elegant que mostrava el vehicle. Una novetat que incorporava el cotxe era un sistema de vàlvules de fàcil extracció, amb un canvi de marxes propi i una carrosseria estudiada fins al més mínim detall (5). Desconeixem el periple que tingué el Nike, però el més probable és que no pogués competir amb les grans marques automobilístiques del moment i que portés a la pèrdua de la rellevant inversió efectuada per la casa "J.A. Riera" en la construcció del cotxe. Allò degué posar en greus dificultats econòmiques el seu promotor, Josep Alexandre Riera.

La Jeanne (Elisabeth Balouzat)

ment. La Juliana passà a mans de la Jeanne Balouzat, amb una existència més reposada i silenciosa, en consonància amb la grisor del món de la postguerra.

Elisabeth Balouzat, la tia Jeanne, tot i fixar la seva residència a Barcelona, efectuava freqüents estades a La Juliana, sobretot els estius i per Pasqua. Portava amb ella dues minyones i el seu gat d'angora, una bona companyia en la solitària Juliana. La Montse i la Neus la recorden amb el seu cabell blanc amb tons lilosos, el seu somriure i el seu accent francès (6). Va morir l'any 1975, amb cent anys. El seu fill, Jean Bouillot, casat amb Raymonde Jonquieras, rebé en herència la finca. La Juliana s'anava apagant. L'any 1982, el matrimoni Bouillot Jonquieras posà La Juliana a

la venda. Fou adquirida per un empresari d'Alacant, amb la intenció de reformar-la per tal que hi visqués una de les seves amigues. En negar-li l'ajuntament el permís d'obres, es va enutjar fins al punt de negar-se a pagar qualsevol mena d'impost i de deixar la finca dessemparada i sense cap mena de manteniment. La Juliana quedà abandonada i en si-

Decadència i venda de la casa

Josep Alexandre Riera hagué d'afrontar importants pèrdues econòmiques que varen comprometre el seu patrimoni. Potser foren les freqüents festes i celebracions a La Juliana amb el seu estol d'artistes, potser la inversió en el cotxe Nike, qui sap si una gestió empresarial dolenta. Quan va morir, l'any 1948, els seus recursos econòmics havien disminuït considerable-

20 Octubre : Havent preparat tot lo necessari per
 poder marxar cap a Valencia hi sortí amb el
 tren de las 8 del vespre per arribar a Valencia
 a las 8 1/2 del lendema. Lo poch qui hi vist al
 arribar a la vega de Valencia i amb claror de
 dia ni ha agradat molt; descomida un se fa
 carreg de la riquesa d'aquell país que no deixa
 d'apar molt ben cultivat. Es veuen vens la
 cantitat de tornejadas y olivars que s'atravesan
 Valencia com a ciutat ni ha agradat y franca-
 ment ni havia completament conviscat amb
 lo que creya seria aquesta ciutat. No deixa de
 semblar una ciutat moderna y agradable
 amb molt moviment, jardins, edificis del tot
 moderns y un passeig molt bonich per las
 bocas del riu.

Despus de haver pris quart a la Fonda d'Españe
 vaig anar a visitar el Sr. Campoy Romá, butique
 d'importancia, sent la seba especialitat la venta
 dels mocadors de Manila y fabricants també
 de solerías amb petita escala any per any.
 Com parlat de talers y allí s'ha passat tot el
 dematí. Al tornar a la Fonda aishem trobat ab
 D. Domingo Battó qui havia vingut a Valencia per
 comprar caballs. Varem dinar y prendre el café
 junts.

Abent dinat independent dels Sr. Campoy me va
 acompanyar a casa el Sr. Juan Solis Gil, que volia
 venir per parlar del asunto de representacions
 pero dabada casualitat qu'aquest senyor se
 trobava a Barcelona. Sent disapte y no sabent
 que fer, vaig anar al goro per conixer el port.

Despus vaig passejar per l'Alameda
 y varios carrers de Valencia

Dietari d'Emili Riera Calbetó

lenci, exposada a tots els espolis possibles.

La Juliana, un edifici modernista, amb tocs orientals, bastida amb il·lusió pel matrimoni Riera Calbetó, havia arribat a ser una edificació emblemàtica els anys finals del segle XIX i primers del segle XX. Els vidres tintats de lila de la cúpula donaven al seu interior un ambient blau-lilós peculiar que recordava el blauet de les façanes de tants pobles mediterranis. Les seves habitacions i estances principals van ser decorades amb tota mena de luxes, mobles refinats i detalls artístics de qualitat tal com mostren les postals amb imatges dels seus interiors. Fins i tot, podríem parlar d'ambients abarrocats, carregats en excés de mobiliari i decoració. La finca visqué moments d'esplendor i fou escenari de nombroses celebracions, festes, trobades d'artistes i intel·lectuals de primera fila del nostre país. Circumstàncies atzaroses, personals, polítiques i econòmiques van ocasionar el deteriorament irreversible de la finca. Els darrers anys dels Bouillot, la casa es va anar buidant dels seus valuosos mobles i de les peces d'art i decoració que ornaven les seves estances. El seu abandonament a partir dels anys 80 del segle XX, propicià la seva ocupació intermitent per part de gent estranya a la propietat, amb la pèrdua de les seves darreres pertinences i el seu deteriorament accelerat i irreversible. Al cap d'uns cent trenta anys de la seva construcció, La Juliana va acabar en un estat d'abandonament i saqueig lamentables, envoltada

La Juliana avui: abandonament i espoli.

d'una llegenda negra i propera al que podríem qualificar d'edificació fantasma. Esperem que aquestes ratlles ajudin a dissipar la boirosa crònica negra de la finca i a posar La Juliana al lloc central que es mereix dins de la història del nostre poble.

1. La llegenda parteix d'un relat de violència masclista, en el qual el propietari, en un atac de gelosia, va assassinar la seva dona i les seves filles bessones. Cap dada, document, o indicatiu avala aquesta llegenda, inventada no sabem quan ni amb quina finalitat. Com veurem més endavant, l'Angelina, una de les bessones filles dels propietaris de la Juliana visqué feliçment casada, tingué descendència i acabà els seus dies amb 81 anys.

2. El 9 de desembre de 1895, va escriure Emili Riera, fill gran dels Riera Calbetó, que "Els papàs varen marxar cap a Arenys divendres per qüestió de veure l'acabament de la casa". Més endavant, el febrer de 1896, anotà: "Havent dinat amb el sogre anàrem fins a l'horta i jo després me vaig arribar fins a la vinya per veure la casa que s'ha de confesar qu'els ha quedat una verdadera monada". Diari d'Emili Riera Calbetó, facilitat per Montse Grífols Gras. Les dades que exposem a l'article han estat facilitades per les germanes Montse i Neus Julià Carulla i per Montse Grífols Gras, rebesnetes d'Alfred Riera Juliard. A totes elles el meu agraïment.

3. La manca de dades als registres parroquials d'Arenys de Mar ens porta a creure que els baptismes dels cinc fills Riera Calbetó tingueren lloc a Barcelona.

4. Testimoni de Josepa Riera Córdoba a les seves netes, Montse i Neus.

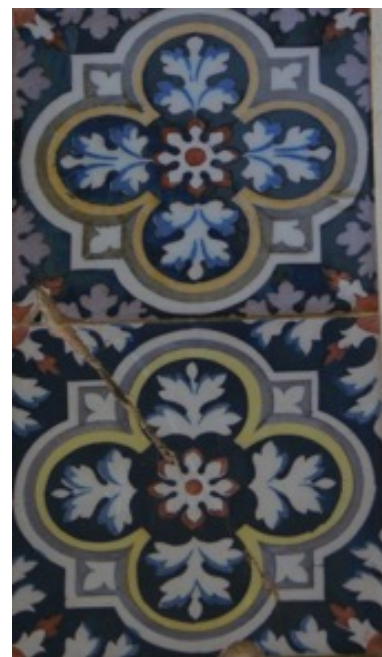
Vegeu "Antoni López Benturas i Antoni López Llausàs, llibreters, editors i activistes culturals a Arenys de Munt", a Arennios 16, 2ª època. Arenys de Munt, desembre de 2022

5. Hemeroteca de La Vanguardia. 9 de maig de 1919.

6. Testimoni de Montse i Neus Julià Carulla.

Espai lilós de l'interior de la cúpula

L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ D'ARENYS

SEGLES XIX I XX (1)

Francesc Forn i Salvà

Segles XIX i XX

Al llarg dels segles XIX i XX, l'edifici parroquial va viure el període més crític de la seva història fins al punt de posar en risc la seva mateixa existència, un procés paral·lel a les dificultats i contradiccions que va viure la nostra societat. Un món nou, capitalista i industrial s'estava obrint pas mentre l'antic règim, agrícola i tradicional, s'esforçava amb violència per no desaparèixer. El segle XIX fou un segle convuls i trasbalsat, amb tres guerres civils (primera guerra carlina 1833-1840, segona guerra carlina 1846-1849 o *guerra dels matiners* i tercera guerra carlina 1872-1876). Totes les contradiccions d'aquells dos segles de canvis van esclatar amb força durant la guerra de 1936 a 1939, amb unes conseqüències molt negatives per al patrimoni artístic i religiós del nostre país. L'església de Sant Martí d'Arenys perdé els béns d'art acumulats durant tants segles, així com la rellevància social i cultural que havia mantingut des de la seva creació. El que s'havia perdut ja no es tornaria a recuperar mai més.

Segle XIX

Guerra dels Francesos (1808-1814)

La Guerra dels Francesos, iniciada amb la invasió de la Península per part de les tropes napoleòniques, portà un trasbals important de les funcions religioses al nostre poble, tot i que el patrimoni artístic i religiós, en bona part amagat en cases particulars, no patí conseqüències importants. Per tal de fer front a situacions crítiques motivades per una guerra, una invasió militar o una greu inestabilitat política, s'havia creat una xarxa ciutadana que, amb una gran rapidesa, recollia i amagava els objectes litúrgics de valor així com els llibres de l'arxiu eclesiàstic. Un cop recuperada la normalitat, els objectes i material eren retornats al temple parroquial. Aquesta xarxa actuà sovint al llarg del segle XIX. Veiem l'actuació de la xarxa el gener de 1810 quan el rector Salvador Lleuger, davant d'una situació militar que no millorava, portà els llibres sacramentals en un lloc segur i encetà un nou llibre per aquell període bèl·lic (1). Aquella mesura

fou ben encertada, ja que els francesos saquejaren i profanaren l'església en més d'una ocasió.

*Creu de plata, salvada el 1810 i desapareguda el 1936.
Foto: Josep Missé i Torras (Arxiu J. Missé)*

El mateix rector patí un bon ensurt l'estiu de 1812. Anton Bellolell ho deixà anotat al Llibre de Memòries:

Die 6 de juliol 1812, fou pres (el rector Llauger) dels francesos en sa rectoria, y si bé que ell saltà per lo terrat y quant fou al camp de Borrell se n'adonaren y dispararen una fusillada y faltà poch que no-l ferissen, an què se espantà y lo dexaren a rectoria de Areñs de Vall y allí lo sengraren y no tardà quatre dies a tornar a la rectoria (2).

Un cop recuperada la normalitat religiosa a partir de 1814, amb el retorn de Fernando VII, es pogueren reprendre les feines de manteniment de l'edifici parroquial. Martí Bellolell ens relata les feines de reparació de l'orgue: "Orga. Se nota com en lo mes deembre de l'any 1819 los obrers ajustaren recompondrer las manxas y orga per preu 90 ll. I al qui

la ha composta és un tal Sr. Jordi Valent, havitant en Barcelona, y lo organista és mossèn Joaquim Cathà, fill de esta, trobant-se ab menors. I ha durant la recomposició de dita orga passat de 8 semanas, y lo Sr. Jordi Valent hi ha estat 6 semanas. Lo Sr. rector li féu sempre lo gusto de donar-li xocolata y diner de caritat y nosaltres a sopar y dormir totas estas 6 semanas que avem feta bona caritat.” (3)

La Verge del Remei i l'epidèmia de febre groga. Salvament de patrimoni religiós

L'any 1821, una important epidèmia de *febre groga* (4) va afectar Barcelona i altres ciutats de la Península. Les notícies inquietants sobre la malaltia que arribaven de Barcelona van portar les autoritats civils i religioses d'Arenys de Munt a celebrar una diada en honor de Sant Sebastià. Una setmana més tard, s'acordà anar a buscar la imatge de la Nostra Senyora del Remei, ubicada al santuari del Remei annex al mas Gibert, i portar-la fins a l'altar major de l'església parroquial, per tal que protegís la població de la malaltia. La Verge del Remei gaudia d'un gran fervor popular des de la instal·lació de la imatge en una ermita pròpia, separada del mas Gibert, a final del segle XVI. En altres ocasions, sobretot en situacions de sequera extrema, la gent del poble ja havia cercat el favor de la Verge del Remei i l'havia tret del santuari per passejar-la en processó pels carrers d'Arenys de Munt. Anualment, per la Pasqua Granada, vuit dies després del Diumenge de Pasqua, se celebrava una processó a l'ermita del Remei, compartida amb la gent d'Arenys de Mar i de Caldetes que s'aplegaven entorn del santuari. Martí Bellsollell explicà amb detall la devoció a la verge amb motiu de l'epidèmia de febre groga:

Per memòria, com en lo dia 17 de setembre de 1821 se féu festa de tot lo poble ab offici solemne, professó a la tarde, cantant las lletanias majors, solemne, per tots los carrers de la vila y del Penegall, a honrra del gloriós sant Sebastià, perquè intercedesca deslliurar-nos de l'epidèmia de la peste que està apoderada en Barcelona, Badalona, Sarrià y altres pobles, y també a Tortosa y Cadis. I se continuant cada vespre las lletanias majors en la iglésia.

També resolgué al poble dedicar tot un die, sens treballar ningú, fer festa solemne y lo dia antes dia 23 de setembre 1821 anar a buscar Ntra. Señora del Remei, com en efecte anà un capellà, lo vicari, ab molta gent a tràurer-la de sa capella y se baixà ab tabernagle fins a la riera que baixa lo rial de Casa Sagrera, y la comunitat de capellans, portant hòmens lo Sant Cristo gros, baixaren ab professó de molt concurs de gent, portant molts atxa per devoció,

cantant anant y tornant las lletanias majors, y reberen allí Nostra Mare y se acompanyà a la iglésia colcant-la en lo altar major sota dosé, y lo endemà se féu la festa de tot lo die sens treballar, com lo dia de avuy, missa matinal, missa a las 8 horas, solemne offici ab sermó y missa última. A la tarde, completas, y després professó solemne per tots los carrers de la vila y Penegall, ab lo sant Cristo gros y Nostra Señora del Remei ab tabernagle y tàlem cantant.(5)

Imatge vestida de la Verge del Remei

La xarxa de rescat del patrimoni religiós no va ser a temps de reaccionar a la requisita que les autoritats liberals, davant l'amenaça de la invasió francesa (els Cent Mil Fills de Sant Lluís), van portar a terme en les esglésies de la diòcesi: “És digne de notar-se per memòria com en lo dia 12 de mars 1823 vingué una partida de tropa de uns 60 de ordre del Sr. Gefe Polítich de Barcelona perquè los pobles entreguian la plata de las yglésias, com en efecte dit dia se'n portaren las llàntias grans de plata candaleras, una creu y altres cosas de esta yglésia”(6). Pocs dies després, preveient noves requises, Martí Bellsollell amb l'ajuda dels seus fills, d'Anton Regàs i altres, varen amagar tots els objectes de valor al mas Bellsollell. Unes setmanes més tard, amb el retorn de l'absolutisme al poder i una situació política més estable, es procedí al retorn a l'església de tots els objectes custodiats al mas Bellsollell:

Com en lo dia 5 Maig 1823 Anton Regàs obrer, tot sol ab ajuda de Ramon y Josep escondiren dins un secret la plata avia quedat de la que se'n portaren los soldats en lo dia 11 Mars de dit any. Lo dia 22 de Mars 1825 Anton Re-

gàs, Anton Mestre Pau, lo hereu Xicoy y Salvador Sagrera y Croañes obrer, tots estos a la nit avem treta tota la plata de la Yglesia que desde lo dia 5 Maig 1823 aviem escondit per salvar-la del furor dels constitucionals y de facte la salvarem la que guardarem en nostra casa. Y en dit dia los sobredits se l'anportaren en la yglesia, essent presents per entregar-la Ramon y jo Martí Bellolell en dit dia 22 Mars 1825. (7)

Allargament de l'església

L'any 1828, donat que sovint la capacitat de l'església s'havia mostrat insuficient per acollir els nombrosos fidels, es va acordar allargar-la, desplaçant la façana principal. Probablement, havia influït en aquella decisió l'allargament de l'església d'Arenys de Mar efectuat l'any 1755 i que dotà el temple d'un espectacular portal barroc.

Nota. En lo present any de 1828 se ha tractat entre lo ajuntament, particulars y Sr. Rector Dn. Domingo Escatx, de allargar la yglesia per no poder-hi estar en dies molta concurrència de gent, o festas solemnes. Y se ha tractat de fer-ho mirar per un arquitecto hàbil, com en effecte lo dia 4 maig, baixà de Vich lo arquitecto anomenat Sr. Jaume Dam, y portà lo plan fet de que agradà a tots y de allargar-la per devant. Ara falta tractar lo preu y los plassos.(8)

No coneixem el projecte de l'arquitecte vigatà, ni quan es portà a terme. La pintura de Fran-

Pintura de Francesc Soler i Rovirosa, 1857. No s'hi veu el cubicle de l'entrada

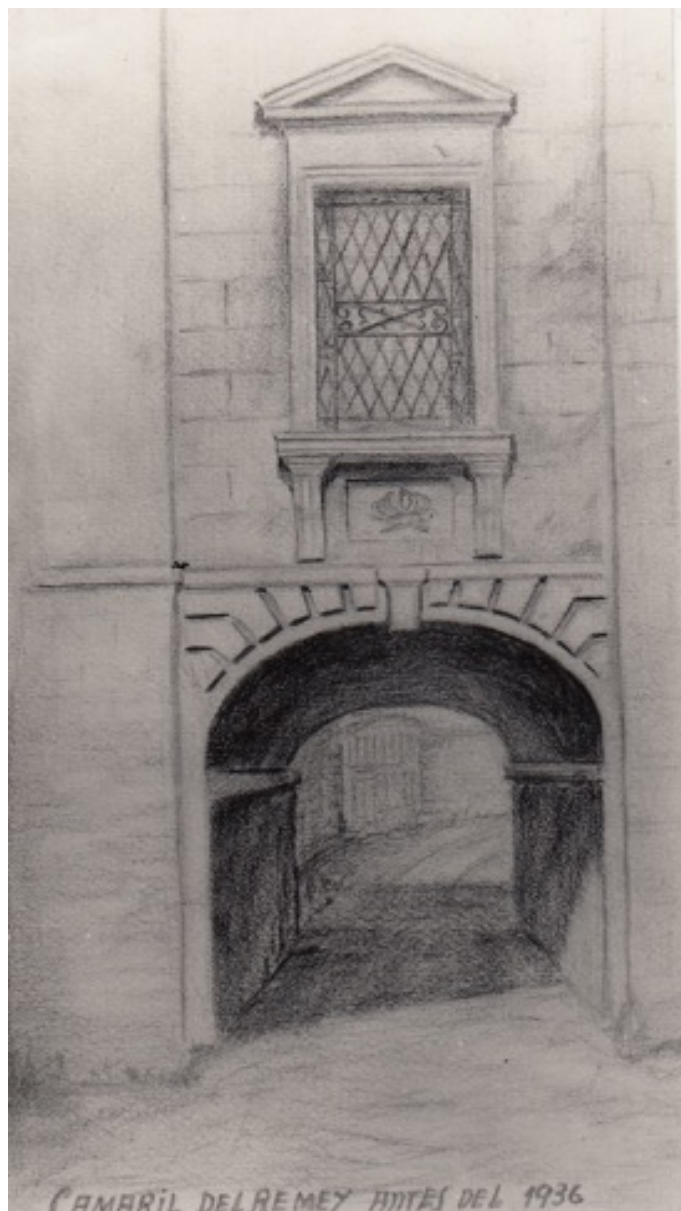
L'any 1916 encara es mantenia la galilea de l'entrada

cesc Soler i Rovirosa, efectuada l'any 1857 encara no mostra aquesta ampliació i, per tant, el projecte trigà a realitzar-se. Qui sap si més de cinquanta anys! El resultat, tal vegada una simplificació del projecte original, fou una obra força esquifida, amb la construc-

ció d'un cubicle (galilea) adossat a la portalada principal. La nova obra aprofità els fonaments d'una construcció anterior, probablement el baluard que l'any 1545 es va construir com a defensa davant dels atacs dels pirates nordafricans (9). La nova obra no solucionava pas el problema de la capacitat del temple en diades assenyalades i, al mateix temps, amagava la bellesa dels treballs escultòrics de la portalada principal. Amb bon criteri, l'obra s'enderrocà uns anys més tard per tornar a l'aspecte original de la portalada i la façana.

Cambril de la Verge del Remei

Hem comentat que la Verge del Remei gaudia d'una gran devoció entre la gent d'Arenys de Munt. Aquesta devoció era també compartida pels fidels d'Arenys de Mar, de Caldetes i de Llavaneres. La Verge del Remei, popularitzada amb la llegenda de la verge morena trobada pels bous, va ser instituïda patrona de la gent de Caldetes, un culte molt relacionat amb les propietats curatives de les aigües termals del poble. Des dels darrers anys del segle XVI, el dia de Sant Marc (25

Pas Sota el Cambril. Dibuix de Mercè Paluzie

d'abril), la gent d'Arenys de Munt, d'Arenys de Mar i de Caldetes efectuaven una processó i aplec al santuari del Corredor, on cadascun dels tres pobles mantenia un ciri en honor de la Verge dels Socors (10). Al mateix temps, des de l'any 1622, trobem que el dia de la Santa Creu (3 de maig), diada de la benedicció del terme, la gent d'Arenys de Munt acudia en processó a

homenatjar Nostra Senyora de Caldes. (11)

L'any 1805, la imatge de la Verge del Remei de mitjan segle XVI, va ser substituïda per iniciativa de Josep Jalpí i Solanell de Foix, patró del santuari, per una nova escultura que pogués ser vestida (12). Aquella imatge vestida fou la protagonista de les vicissituds relacionades amb la Verge que es visqueren al llarg del segle XIX. Primer, amb la Guerra dels Francesos, la imatge fou traslladada a l'església d'Arenys de Mar per salvaguardar-la dels desastres de la guerra. L'any 1815, després de la restauració del santuari, fou retornada amb tota solemnitat a la seva capella del mas Gibert. L'any 1821, ja hem vist com la imatge fou exposada a l'església d'Arenys de Munt i passejada en solemne processó pels carrers del poble, implorant la seva protecció davant de l'epidèmia de febre groga.

Les lleis desamortitzadores que els governs liberals van anar aplicant durant el segle XIX varen afectar de ple el santuari de la Verge del Remei. La Llei de 2 de setembre de 1841 va permetre l'Administración de Bienes Nacionales la incautació del santuari i el trasllat de la imatge de la Verge a l'església d'Arenys de Munt. Nous decrets de 1843 i 1844, però, possibilitaven el retorn dels objectes requisats als seus propietaris, que en el cas del Remei era la combativa Rita de Rodríguez-Infante. Després de sentències favorables a la successora dels Jalpí, i d'una aferrissada resistència tant de l'alcalde com del rector, l'any 1845, la imatge de la Verge, els ornaments i les presentalles, van ser retornats al santuari del Remei. (13)

El trasllat de la imatge de la Verge al seu santuari comportà una forta decepció entre els fidels que durant aquells quatre anys havien pogut gaudir de la proximitat de la Maredeu. Les autoritats i devots de la Verge van sol·licitar al bisbat de Girona de fer una rèplica de la imatge i construir un cambril a l'església fou ben acollida pel bisbe. Les obres s'iniciaren ràpidament i un any més tard, a l'octava de Pasqua de 1846 es varen consagrar la nova imatge, el cambril i l'altar (14). El cambril s'ubicà a la banda de l'epístola, a l'antic altar de Santa Maria i aprofità una part del corredor que comunicava l'església amb la rectoria. A la part exterior de l'església el pas que portava a Can Borrell seria conegut com a Pas sota del Cambril. La consagració del cambril de la Verge del Remei a l'octava de Pasqua quallà fortament en la devoció popular com a vot de poble, i esdevingué la segona festa religiosa local més important de la població.

L'obligació de desplaçar i construir nous cementiris fora del nucli urbà, vigent des de la Reial Cèdula de 1787 de Carles II, havia estat poc seguida pels consistoris catalans. El trasllat de cementiris es justificava per motius de salut pública: els miasmes i vapors que sorgien de les tombes, latrines, corrals, canyets, aigües residuals..., causaven bona part de les malalties que patien les poblacions. El retard en el compliment de la norma venia motivat per la dificultat de trobar uns terrenys adequats i pel fet que les despeses de la nova construcció havien d'anar a càrrec dels ajuntaments (15). També, probablement, es donà un rebuig de base emocional al trasllat del cementiri, ja que després de tants segles d'enterrar al fossar tradicional, prescindir del sagrat on reposaven les restes dels familiars i avantpassats de la comunitat, es degué viure com un canvi massa radical. Fos com fos, l'impacte fortíssim de l'epidèmia de còlera de 1854 va empènyer definitivament les autoritats civils i religioses a la construcció del nou cementiri en uns terrenys cedits per Ramon Bellsollell i Fort.

El mes d'agost de 1854, coincidint amb l'inici del còlera, el rector Josep Bas realitzà el primer enterrament en el "cementerio provisional de esta Parroquia" (16). A partir d'aquell moment, tots els enterraments s'efectuaren en el nou cementiri. El mes d'octubre d'aquell mateix any trobem els primers enterraments en nínxols. Un any després, el mes de juliol de 1855, amb l'epidèmia ja superava, el cementiri deixà de ser "provisional" per passar a ser "cementerio público". Les inscripcions de les defuncions no aclareixen si la causa de la mort va ser el còlera morbo, però podem intuir que aquest fou el cas de les defuncions que no pogueren rebre els sagraments "por ser pronta su muerte" (17). Fins a l'any 1861 no trobem les primeres entrades als llibres del registre de nínxols del nou cementiri.

No sabem com s'efectuà el trasllat de les restes òssies del vell fossar al nou cementiri. L'opció de nombroses famílies fou la de dipositar les restes familiars dins de la cripta central de l'església, inaugurada l'any 1678 (18). La major part de les despulles foren dipositades en els compartiments de la cripta ubicats sota el cor, en espais degudament adequats i fortament segellats. També, els nombrosos fragments ossis dispersos que degueren aparèixer amb la remoguda de les terres foren ubicats en aquests sepulcres improvisats. Fos com fos, amb aquests treballs, el temple parroquial va esdevenir també el lloc de repòs d'innombrables generacions d'arenenyencs, des del primer fossar del segle IX fins al cementiri modern,

santuari i sepulcre alhora.

Durant la Tercera Guerra Carlista (1871-1876)

En el marc de les operacions de la Tercera Guerra Carlista, les tropes constitucionalistes del govern espanyol van ocupar l'església parroquial, convertida en plaça forta, per repel·lir les nombroses accions que les partides carlistes portaven a terme en diferents punts del territori de Marina. Un escrit de Manuel

Custòdia de plata. Fotografia Josep Missé i Torras

Bellolell i Matas detalla com l'ermita de Can Bellolell de la Torre va exercir les funcions parroquials davant de la impossibilitat d'efectuar-les en una església ocupada i saquejada en més d'una ocasió. Explica l'hereu Bellolell com

En quinze de juny de mil vuitcents setanta un, trobant-se esta desgraciada nació espanyola submergida en els horrors d'una guerra civil, la que de un modo particular feia sentir los seus estragos en est Principat i amb major força en les províncies de Barcelona i Girona, la present vila de Arenys de Munt fou ocupada militarment per les forces del Govern de la Nació, les que en pretext de fortificar-se per estar en actitud de defensa dels batallons de l'exèrcit carlista, que campejaven per dites dues províncies, amb excepció solament de les places fortes i comptades poblacions fortificades, s'apoderaren de l'església parroquial, la que quedà convertida en cuartel i casa forta.. Basta i sobra lo dit per posar en evidència la impossibilitat de la presència real de sa Divina Magestat en un temple allanat i de mil maneres profanat.

En vista d'això, el pàrroco D. Josep Bas acudí a esta família (Sra. Francisca Matas, vídua de Ramon Bellolell i Fort) sollicitant un albergue en la capella pública de la casa Bellolell. La traslació quedà resolta, acte que desempeñà lo vicari molt estimat Rnd. Anton Vergés, amb molta reserva per raó de les circumstàncies. Arenys de Munt, 16 octubre de 1876. Manuel Bellolell i Matas. (19)

Explica Manuel Bellolell com aquella situació tan anòmala es perllongà per espai de cinc anys i mig durant els quals, quan la situació ho requeria, s'improvisava un altar a l'entrada de la capella; quan hi havia un gran nombre de fidels, es traslladava l'altar al rial. A l'ermita s'hi celebraren els actes litúrgics habituals i necessaris (missa, baptismes, honres fúnebres, desposoris,..). Des de la capella també partia el viàtic dels malalts.

Aquella situació perdurà fins al 15 d'octubre de 1876 quan l'església ja havia quedat lliure de tropes i s'hi efectuà el trasllat del santíssim amb tota la pompa possible.

caracteritza per una febre alta, vòmits de sang coagulada i una grogor de la pell característica que donava nom a la malaltia. L'epidèmia afectà molt durament Barcelona durant tot l'any de 1821.

- 5 AHFF. *Llibre de Memòries i Notes*. Martí Bellolell. Pàg. 409.
6. AHFF. *Llibre de Memòries i Notes*. Martí Bellolell. Pàg. 146.
7. AHFF. *Llibre de Memòries i Notes*. Martí Bellolell. Pàg. 108.
8. AHFF. *Llibre de Memòries i Notes*. Martí Bellolell. Pàg. 170.
9. Francesc Forn i Salvà. "L'església de Sant Martí d'Arenys després de la consagració. Segles XVI, XVII i XVIII (2)". *Arennis* núm. 15. Segona època. Arenys de Munt, juny de 2022.
- Roger Sala i Helena Ortiz-Quintana. *Prospecció georadar per caracterització d'àmbit arqueològic*. Memòria d'intervenció. 2020.
10. La primera notícia de l'anada al Corredor és de l'any 1604. AHFF. *Libro 1 de cuentas de la obra de la Yglesia Parroquial, de 1600 a 1668*.
11. AHFF. *Clavaria de la universitat de Sant Martí d'Arenys*. B-2, 1597-1700, N° 170 Fol. 60 v°.
12. J.M. Pons i Guri i Francesc Forn i Salvà. *El santuari de la Verge del Remei*. Ajuntament d'Arenys de Munt: Pagès editors, S.L., 2003. Pàg. 29.
13. J.M. Pons i Guri i Francesc Forn i Salvà. *El santuari de la Verge del Remei*. Pàgs. 38 i 39.
- Gaspar Casals Coll. *El vot de poble i el cambril de la Mare de Déu del Remei de l'església parroquial d'Arenys de Munt*. Arenys de Munt: Parròquia de Sant Martí d'Arenys de Munt, 2022.
14. Gaspar Casals Coll. *El vot de poble i el cambril de la Mare de Déu del Remei de l'església parroquial d'Arenys de Munt*. Arenys de Munt: Parròquia de Sant Martí d'Arenys de Munt, 2022. Pàg. 22.
15. Isabel Lobato Franco i Olga López Miquel. *L'espai dels morts: els cementiris i el pensament higienista il·lustrat*. <https://core.ac.uk/download/pdf/231998274.pdf>.
16. APAdMunt. 1.2.7 *Defuncions*. 1852-1870.
17. APAdMunt. 1.2.7 *Defuncions*. 1852-1870.
18. Francesc Forn i Salvà. "La cripta de Sant Martí d'Arenys". *Fulls Arenyencs de Cultura*. Núm. 3. Arenys de Munt: Ajuntament d'Arenys de Munt, 2001.
19. La Maresma. Novembre de 1932. Suplement al Número 75.

1. APAdMunt. *Llibre dels francesos, 1810-1814*.
2. AHFF. *Llibre de Memòries i Notes*. Anton Bellolell. Pàg. 390.
3. AHFF. *Llibre de Memòries i Notes*. Martí Bellolell. Pàg. 403.
4. La febre groga és transmesa per la picada d'un mosquit. Es

LA CONSTRUCCIÓ DE MAQUINÀRIA TÈXTIL I ELS SEUS PROTAGONISTES A L'ARENYS DE MUNT DE LA POSTGUERRA (1942-1980)

Elies Surroca i Campàs

A principi del segle XIX Arenys de Munt era un poble, que destacava per la seva important agricultura (cereals, patates, taronges, etc.) però, sobretot pel conreu de la vinya que havia anat desplaçant el bosc, predominant fins feia ben poc, quan els vilatans es guanyaven la vida fent carbó, cèrcols o feixines, feina que encara van continuar fent molts arenyencs fins ben entrat el segle XX. Però, a mitjans del segle XIX, coincidint amb la plaga de la fil·loxera que afectà considerablement les vinyes locals, es començaren a instal·lar les primeres indústries tèxtils (Germans Closa, Josep Borrell, Tomàs Cusachs, Josep Soler o Josep Rafanell) que probablement, s'instal·laren a Arenys de Munt per la proximitat amb Mataró, centre neuràlgic del tèxtil del Maresme.

Després de la Guerra Civil i la instauració del règim franquista, Espanya va tenir enormes dificultats per la importació de maquinària tèxtil – igual que altres classes de productes – fins a finals de la dècada dels anys cinquanta, fet que va obligar les empreses tèxtils espanyoles a substituir maquinària d'importació per altra de fabricació autòctona, construïda principalment a Catalunya. El nombre d'empreses catalanes dedicades a la fabricació de maquinària, accessoris i recanvis augmentà considerablement al llarg de les dècades de 1940 i 1950, ubicades principalment, a les zones de Barcelona, Sabadell, Terrassa i Mataró. A Arenys de Munt, després de la guerra civil continuaven funcionant les fàbriques de tovalloles i de teixits que ja existien anteriorment. Però també, alguns mecànics locals que durant i abans de la guerra havien treballat en tallers de reparació o construcció de maquinària tèxtil fora d'Arenys de Munt van creure que podien oferir un servei a les fàbriques tèxtils locals, instal·lant tallers de reparació de maquinària. Però, no trigarien gaire temps a dedicar-se a la construcció de màquines senceres, i a més de servir als fabricants locals, també es van atrevir a construir per l'exportació.

Inici dels primers tallers

Els pioners a construir maquinària tèxtil a Arenys de Munt, van ser els barcelonins germans Flaquer, que es van dedicar a construir màquines canilleres copiades de models estrangers. Poc temps després, l'any 1943, fou el mecànic Josep Colomer de *ca l'Esparter*, el seu

cunyat Joaquim Planas de *can Miqueló Barres*, i als qui més tard s'hi afegí l'Eliseu Lázaro, que van començar a construir màquines tricotoses circulars pel gènere de punt.

El 1952 en separar-se els tres socis, dos d'ells (Josep Colomer-Eliseu Lázaro) van crear la CYL, S.A. L'altre, en Joaquim Planas per la seva banda, muntà el seu taller al carrer Sant Martí, 52, dedicant-se, tant uns com l'altre, a la construcció de les màquines que ja anaven fent anteriorment, però amb millores substancials.

Posteriorment, van provar sort altres mecànics emprenedors que tenien noves idees i bona preparació per aconseguir tenir èxit en aquesta especialitat, com foren: en Francesc Gubau i en Francesc Torrent que l'any 1949 van iniciar la construcció de màquines de cosir overlock pel gènere de punt. Al cap de poc temps, van aparèixer altres constructors: Carles Bosch i Martí Nel que a l'edifici del Sindicat i cap a l'any 1955, es van establir per construir les mateixes màquines canilleres que feien a can Flaquer. A més, en sortiren d'altres als anys següents: Daniel Paituví, Antoni Alsina, Josep Marquès, Arcadi Ribas, Josep Martori, etc., i dels quals en parlarem més endavant.

Les noves empreses de maquinària tèxtil (1)

Can Flaquer (1942) després, Autollam S.L (1969) i finalment, Fabricación Maquinaria S.A. (1974-1980)

Els germans Flaquer: Rosend (?-1968) i Rafael (1907-1987) de Barcelona, fills de l'empresari tèxtil Rossend Flaquer i Barrera (1873-1947) de Pañolerías Flaquer, van ser com hem dit anteriorment, els primers a muntar un taller per la construcció de maquinària tèxtil, al cap de tres anys d'haver acabat la guerra civil. Ja tenien certa tradició com a projectistes metal·lúrgics en la capital catalana, per haver patentat i comercialitzat diferents mecanismes per la indústria, com un "estuche envase muestrario para pequeñas piezas de lencería (pañuelos de bolsillo) marca "Linol", amb l'adreça fiscal al carrer Aragó, 360.

Establiment del taller a Arenys de Munt

Poc després de la guerra civil van decidir muntar el

seu taller al carrer de la Rasa d'Arenys de Munt, a on un familiar seu, l'Adolf Borés tenia un fàbrica de teixits, i amb qui van fer societat amb el taller mecànic. L'any 1942 es donà d'alta l'empresa a nom d'en Rafael Flaquer (carrer Rasa, 12) per dedicar-se a la construcció d'una màquina canillera manual amb una banca de 4 pues (Model BQ) que omplia bitlles de fusta (pels telers de llançadora) i quan estaven plenes les bitlles es parava i s'havien de canviar per posar-ne de noves.

El 1945 passà a ser-ne el titular oficial, l'altre germà Rossend, però en Rafel continuà fent de gerent. L'any 1946 van decidir fer una màquina que fes la mateixa funció, però, automàtica. Van agafar com a mostra la màquina holandesa *Hacova*, una màquina de quatre pues que omplia carrets de fusta, de cosir i per cinteria. Amb el nom d'Autollam van començar a fer màquines per servir a empreses com la Grober d'Arenys de Munt o a la Fabra i Coats de Sant Andreu de Palomar, entres altres, i per les quals feien màquines adaptades a les seves necessitats. Un dels primers encarregats de fer aquestes adaptacions i posar les màquines a punt a les fàbriques, va ser l'Antoni Alsina de *ca la Laia*, i en marxar aquest, per establir-se pel seu compte, fou durant uns anys, en Carles Bosch un muntador, nebot de l'Antoni Roig, i que també abandonà l'empresa per posar un taller i construir màquines similars a les de can Flaquer. Els primers encarregats de la seva construcció van ser, doncs, els mecànics Carles Bosch i Antoni Roig *Ton* (nebot i fill, respectivament del cap del taller, Antoni Roig *l'aviador*).

L'any 1958 en Flaquer va tenir la pensada de construir un teler, per fer gènere de punt, del qual van començar a fer un prototip amb la col·laboració d'un tècnic (en Miquel Concejal, conegut atleta) que venia de Barcelona uns quants dies a la setmana. Però, tot i fer moltes proves, no s'arribà a construir.

Construcció de les canilleres automàtiques.

A principis de la dècada dels seixanta ja van iniciar la construcció de les canilleres automàtiques Autollam CH-100 i CH-CT (carrete tubo) que dibuixaven els tècnics Martori, Blanco i Soler. Es van exportar màquines per tot el món i durant uns anys la construcció de màquines funcionà més o menys bé, donant feina a més de trenta treballadors. Però, cap a finals dels anys setanta la manca de comandes, uns directors poc preparats i problemes no resolts en el funcionament de les màquines van fer que els deutes amb Hisenda, la Seguretat Social i els proveïdors obliguessin l'empresa a tancar les portes l'any 1980.

També, els germans Flaquer tenien en un dels pisos de l'edifici del carrer Aragó de Barcelona, un petit taller amb 6 o 7 màquines de brodar roba, que funcionaven amb un pantògraf. Els encarregats de posar-les a punt i reparar-les eren els tècnics d'Arenys de Munt, Carles Bosch i Antoni Espiell. Les màquines eren d'alguna marca coneguda de les que es feien servir aquella època, com la Singer o l'Alfa, però, els pantògrafs els construïen als tallers d'Arenys de Munt. No sembla que fessin cap negoci amb aquestes màquines de brodar, més aviat el que fabricaven devia ser pel consum familiar i per investigar, activitat a la qual els Flaquer s'hi dedicaven amb força interès.

Josep Colomer de *ca l'esparter* (1943)

En Josep Colomer era un mecànic que després de treballar en diverses feines, fent d'esparter, de xofer o mecànic de cotxes, va muntar un taller a Arenys de Mar cap allà l'any 1934. Posteriorment, un cop acabada la guerra, s'establí a Arenys de Munt, amb un petit taller de reparació d'automòbils i màquines tèxtils, situat a prop del Rial de la Rectora (Oriente, 10) fins al 1943 que va començar a construir unes màquines que servien per omplir carrets de fil i més tard unes altres, per doblegar i cosir les voreres de les tovalloles. Però, poc després s'associà amb el seu cunyat Joaquim Planas i Casacuberta, que aportà noves idees en la construcció de les màquines, iniciant cap allà l'any 1944 una nova etapa, amb la construcció de màquines tricotoses circulars, aprofitant l'experiència i les idees que un i l'altre tenien en aquest sector.

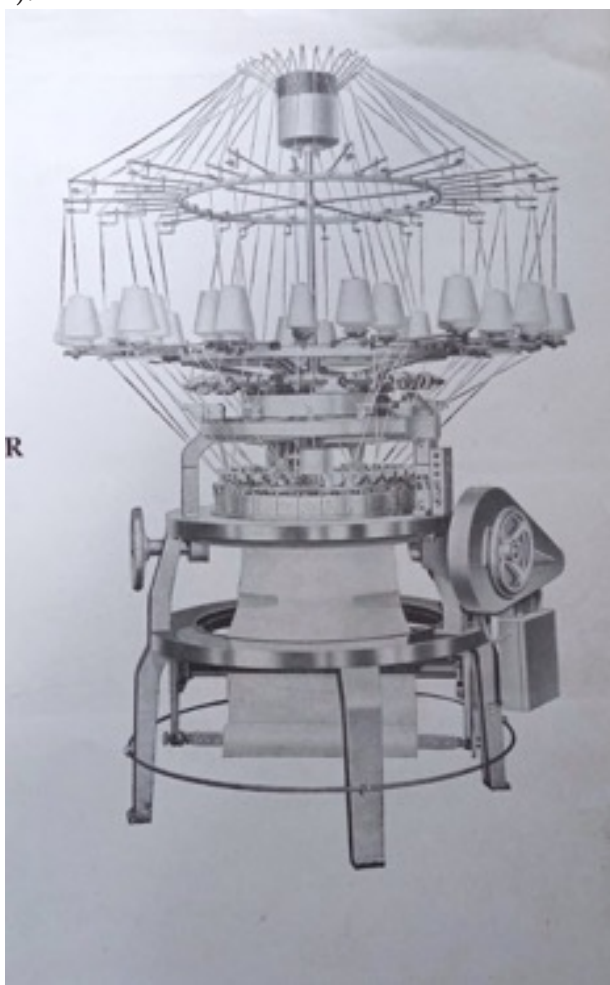

Treballadors de Can Josep Colomer

Colomer-Planas-Lázaro (1945) i CYL, S.A. (1946-1980)

A la societat de Colomer i Planas encara li calia una nova empenta, i per això, s'hi afegí un altre reputat mecànic: l'Eliseu Lázaro, continuant amb la construcció de màquines circulars, però, les desavinences entre els tres socis va fer trontollar el negoci i van aca-

bar separats. En Planas es va muntar pel seu compte i els altres dos continuaren amb l'empresa, al mateix lloc i amb el nom de CYL,S.A. (Colomer y Làzaro S.A).

Màquina circular per teixir construïda a la Cylsa

La nova empresa es va especialitzar en diferents tipus de màquines tèxtils, i en particular, les Tricotoses Circulars Jacquard de 30 polsades de diàmetre, model E-7.JS, i el model SI-30 per fer teixits de punt amb dibuixos i tota classe de lligats, com: l'interlock, Wevenit, Rodler, Punt Roma, Punt Milano, petits relleus, etc., amb pas automàtic d'interlock llis a interlock amb dibuixos o viceversa. Començaren amb el mercat nacional, però, aviat es varen decidir a exportar principalment: al continent americà (Mèxic, Argentina, Panamà Colòmbia, Estats Units) a Itàlia, en Europa i al Líban en l'Orient Mitjà, a més d'altres països diversos, per mitjà de la "Oficina de Exportación Mercor S.A de Comercio Internacional". L'any 1974 van exposar les seves màquines a la Fira del Brasil. Però, quan estaven preparats per construir una màquina de gran producció va venir la crisi i l'empresa va anar cada cop pitjor. Aleshores els Tallers Jumberca de Badalona els hi van oferir treballar per ells, i així pogueren aguantar quinze anys més, fins que als anys vuitanta hagueren de tancar. Al cap d'un any i mig, però, en Joan Colomer, fill d'en Josep, va decidir establir-se en

una nau del Torrent d'en Puig, conservant molts dels seus antics clients. Actualment, l'empresa, que porta el nom de Maresma Maquinària, es dediquen a la fabricació de peces per altres empreses de construcció de maquinària.

L'empresa CYL, S.A., va ser un viver de bons mecànics, d'aquells de pedra picada, que avui dia ja no se'n troben. Inclús, alguns d'ells, van muntar posteriorment, la seva pròpia empresa com foren: L'Arcadi Ribas, Pep Pruna, Francesc Gubau o Francesc Torrent.

Joaquim Planas i Casacuberta de can Miqueló Barres (1947-1965)

En Joaquim començà a treballar de molt jove al taller de serralleria de can Gual, al costat de casa seva, i allà va fer el seu primer aprenentatge del món de la mecànica. Però, en Joaquim necessitava treballar en un lloc que li facilités un millor coneixement de la indústria i de la fabricació de maquinària. Per això, no va dubtar a demanar feina a can Palomer d'Arenys de Mar, que era una empresa dedicada a la fabricació de tota mena d'enginyers mecànics, però principalment de maquinària tèxtil.

En Joaquim presentant les seves màquines a la Fira de Mataró

Un cop acabada la guerra, als voltants de l'any 1941 va decidir que era l'hora de canviar de feina. Proposà al seu cunyat Josep Colomer - que havia muntat un petit taller en un local a prop del Rial de la Rectora - de fer una societat per dedicar-se a la construcció de maquinària tèxtil, ja que la indústria tèxtil esta-

va en aquells moments tornant a remuntar. Però, poc durà la societat i per desavinences entre ells van partir peres. Cap a l'any 1947, en Joaquim s'establí pel seu compte, amb col·laboració amb el seu fill Josep M. en una petita nau al darrere de casa seva, amb entrada per la carretera de Sant Celoni. Allà va poder construir les màquines d'acord amb les seves pròpies experiències, dedicant-se principalment, a les tricotoses circulars Jacquard que feien gènere de punt en llis i apelfat; telers circulars a "mallores" per fabricar peces sense costura, per samarretes i mitjons (màquines de 12" - galga 26 - 852 agulles) similars a les que construïen amb el seu cunyat, però amb modificacions ideades per en Joaquim. L'adreça oficial del taller i despatx era: carrer Sant Martí, 52.

Després d'uns anys de construir màquines pel mercat nacional, en Joaquim va voler donar-se a conèixer a Amèrica, i amb aquesta intenció es presentà, l'any 1953 a la fira "Exposición de Productos Españoles", que se celebrava el mes de juliol d'aquell any a la ciutat de Santiago de Xile i allà s'estigué promocionant les seves màquines, gairebé sis mesos. El 18 de juliol de 1953, el diari xilè "Diario Ilustrado" publicava un article elogiant les màquines exposades per en Joaquim, amb el títol de: "Joaquin Planas, un poeta de las máquinas textiles".

També presentà les màquines a altres exposicions com a la Fira que anualment es feia a Mataró. El seu fill Josep Maria, estava prou preparat per quedar-se al capdavant del taller (ajudat pel seu germà i germana gran) i mentrestant, ell podia fer de viatjant per anar a vendre i donar a conèixer les seves màquines. Tenia clients a les Illes, per la zona de Llevant i altres llocs de la península. En els anys que va funcionar el taller hi van treballar diferents veïns del poble, com: Miquel Colomer, Salvador Salvà, Pere Rossell, Jo-an Artigas, Jordana, etc.

Però, a mitjans dels anys seixanta, la crisi del tèxtil començà a fer-se notar i en Joaquim tingué, com els altres fabricants, problemes per vendre les màquines i per cobrar. El seu fill marxà a cursar estudis a Madrid i ell va decidir, que havia arribat el moment de ple-gar.

Gubau-Torrent (1948-1956) – Gubtor (1957-1966)

En Francesc Gubau i en Francesc Torrent eren dos bons mecànics, coneixedors de les màquines tèxtils. En Gubau havia treballat a can Zenon Nicolau de Calella i de tornar a can Colomer (CYL, S.A.) - igual que en Torrent - a on reparaven maquinària tèxtil, i allà van adquirir una bona formació com a mecànics. L'any 1948 en Gubau i en Torrent es van ajuntar per muntar un taller a casa dels sogres d'en Gubau

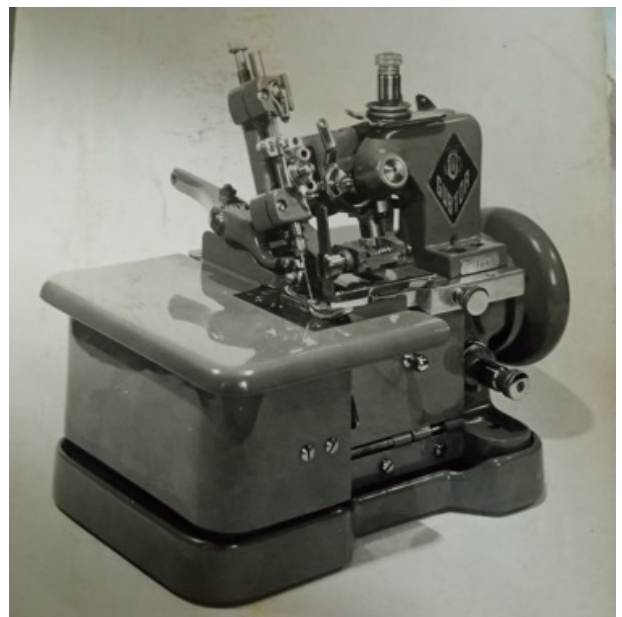

Grup de treballadors de la Gubtor

(can Sianet) avinguda José Antonio, 59. En principi només es dedicaren a fer peces per altres, però, poc temps després, van decidir copiar una màquina de cosir estrangera i es van posar a fabricar-la. Era una màquina overlock a tres fils per gènere de punt que van patentar l'any 1950. Van arribar a ser uns 10 treballadors, que havien de treballar en condicions força precàries (en consonància amb la situació de l'època) amb màquines que encara anaven amb embarrats i amb eines que se les havien de fer ells mateixos.

També, van construir al seu taller del Panagall a principis dels anys cinquanta, una màquina circular per fer sacs, dissenyada i construïda conjuntament amb en Daniel Paituví de cal Carnisser Nou, i que fou exposada a la Fira de Mataró, però, la màquina no aconseguí funcionar com els seus constructors volien i no va tenir èxit. Actualment, la màquina es troba exposada a l'Escola Industrial de Terrassa.

Com que les màquines que construïen els dos socis Gubau i Torrent, tenien força acceptació, en Gubau va decidir ampliar el negoci, i com que en Torrent ja havia deixat la societat, en Gubau es va buscar un soci capitalista, un tal Quintana de Caldes de

Màquina de cosir Gubtor

Mala-vella (propietari del balneari Prats), i l'any 1957 inauguraven una nova nau que estigué ubicada al carrer Riera i Penya, 54-58 can-tonada amb el carrer Olivera. Van continuar construint la màquina overlock a 3 fils amb doble diferencial, i altres com: la model 5000 de 4 fils o la 5552. Tenien capacitat per fer entre 30 i 40 màquines mensuals, amb una plantilla de gairebé 40 treballadors - alguns d'ells ja treballaven al primer taller - i com que l'empresa anava tan bé, en Gubau els hi pagava un viatge cada any amb els autocars d'en Martinet, i a més els hi donava una prima si passaven d'un cert nombre de màquines construïdes cada mes. També, es van construir màquines de cosir per la casa ALFA, que venien desmuntades de l'Alfa i a la Gubtor es muntaven (a part de construir algunes peces). Quan la casa Alfa, a causa de la crisi, va deixar de comptar amb ells per fer màquines, es van posar a construir una màquina overlock ràpida (similar a la Rimoldi) amb quatre cigonyals, que no donà massa bon resultat, sembla ser, per la poca qualitat dels materials espanyols que es feien servir per construir les peces.

Però, arribaren temps difícils i li tocà fer uns quants expedients de crisi i deixar alguns treballadors un temps a l'atur. Aleshores, va coincidir aquesta situació amb l'entrada al negoci d'en Pere Quintana, fill del soci capitalista, que no lligava massa amb en Francesc Gubau i aquest, cap a l'any 1965 va decidir vendre-li la seva part del negoci i muntar una benzinera.

Francesc Gubau

Entre les persones que van treballar a la Gubtor recordem: Andreu Gubau, Rosa Gubau, Joan Paituví, Josep Cruañas, Damià Farràs, Esteve Roig, Josep Crous, Joan Salvadó, Ramon Paituví, Josep Paituví, Anna Soteras, Antònia Majó, Pere Pujades, Josep Vives o Francesc Mora, entre altres.

Industrias Alma (Taller Mecanico Antonio Alsina-1955-?)

L'Antoni Alsina i Salvà, muntador de can Flaquer va decidir, juntament amb en Josep Marqués i Coll, un altre excel·lent mecànic, establir-se pel seu compte i van crear l'empresa ALMA al carrer Panagall, 69 a on es dedicaren a construir un mecanisme pels telers de ris, una espècie de "pasafils" que van patentar ells mateixos. Els venien als fabricants de tovalloles i col·laboraven estretament amb els fabricants de telers de ris i més concretament amb la prestigiosa empresa Construcciones Mecanicas Cerdans, S.A. Per encàrrec de la fàbrica de Can Domènech d'Arenys de Munt feien uns mecanismes per fer el ris de les tovalloles i que es denominava "Doalma".

Interior del taller d'Alma

A través de Cerdans i altres clients exportaven aquests mecanismes que fabricaven, a diversos països del Centre i Sud d'Amèrica, Àfrica i l'Àsia.

Carles Bosch-Martí Alsina Nel (1962-?)

Després d'estar una colla d'anys construint les màquines de can Flaquer, en Carles Bosch, un dels seus responsables, va decidir continuar fent les màquines canilleres pel seu compte. S'associà amb el també mecànic Martí Alsina i es van establir al local de la Hermandad Sindical, però no ens consta quin tipus de màquina feien i fins quan hi estigueren treballant.

Daniel Paituví i Martí (1972-?)

En Daniel era un bon mecànic que començà la seva vida laboral de mecànic als tallers Pruna de Mataró, i que a més, estudià per Mestre de Taller. En tornar del servei militar, ja no anà a treballar a can Pruna i juntament amb el seu germà Octavi i l'Umbert, van

posar un petit taller a prop del Rial de la Rectora, i es dedicaren a construir una màquina per fer sacs sense vorera, que la van presentar a l'Exposició de Barcelona. A continuació, en Daniel va idear una màquina per fer mitjons i al mateix temps, es dedicà, també, a fabricar els mitjons. La manca d'un sistema eficaç de comercialització va fer que el negoci acabés malament, però, això no va desmoralitzar a en Daniel, que llogà un nou local proper (Oriente, 11) i començà la construcció d'una màquina de cosir que ell havia dissenyat. L'estigueren fabricant durant un temps, fins que les màquines japoneses van envair el mercat espanyol, aleshores, deixà de construir les màquines i es dedicà només a la reparació i venda.

Al final de la dècada dels anys 70 instal·là el taller als baixos del número 25 del carrer Borrell, aquí

Daniel Paituvi

seguí treballant amb la reparació de màquines i projectant-ne de noves.

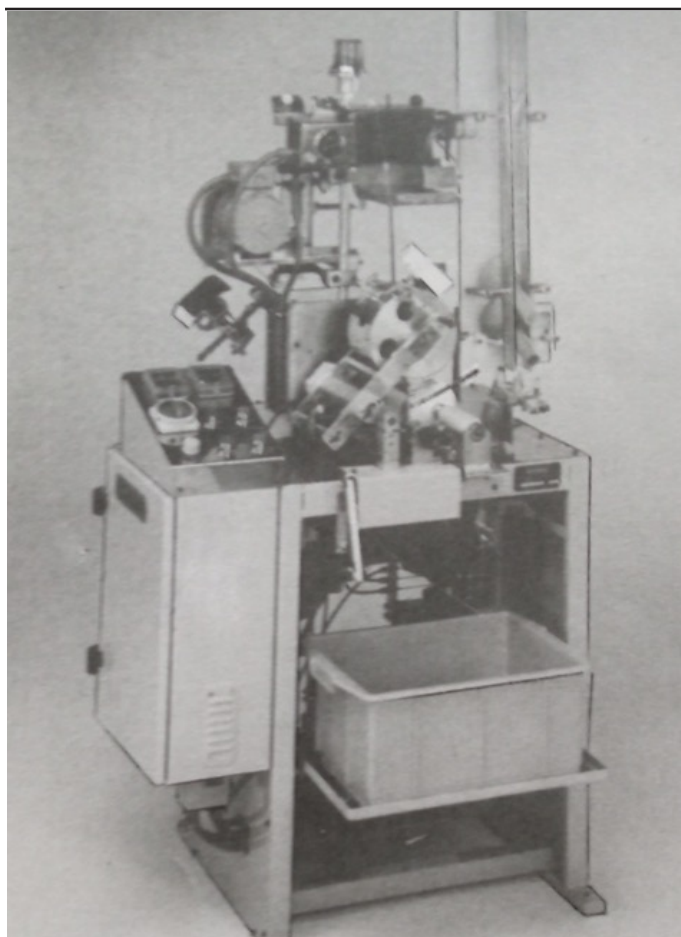
Tallers Fil-Sol 1985 (Josep Martori)

Dos anys després de tancar l'Autollam – i després de passar més d'un any col·laborant amb el grup Maserma, antics treballadors de l'Autollam que es van establir a Arenys de Mar – en Josep Martori i el projectista Soler, que vivia a Barcelona, van fer un prototip de màquina d'una pua manual per omplir carrets, que en lloc de carter portava un tambor i la van oferir a can Tosses que la va comprar. Van començar a fer màquines amb la col·laboració d'en Tomàs Coromines que feia les bancades i en Marià Genís que els hi feia les peces. Màquines per omplir cons i bobines, que al principi les acabaven de muntar al garatge d'en Soler, d'una manera molt artesanal. Més tard, van decidir fer-la automàtica i amb bancades de dues pues i com que en Mariano Genís que li feia les peces es va traslladar a l'edifici de can Mayol, en Josep Martori, també, s'hi instal·là per muntar les seves màquines Fil-Sol que en Josep donà a conèixer als fabricants de fil de cosir de Mataró, i també, amb la col·laboració d'un viatjant de fils (Xavier Gironès), que els hi promocionà la màquina entre la seva clientela.

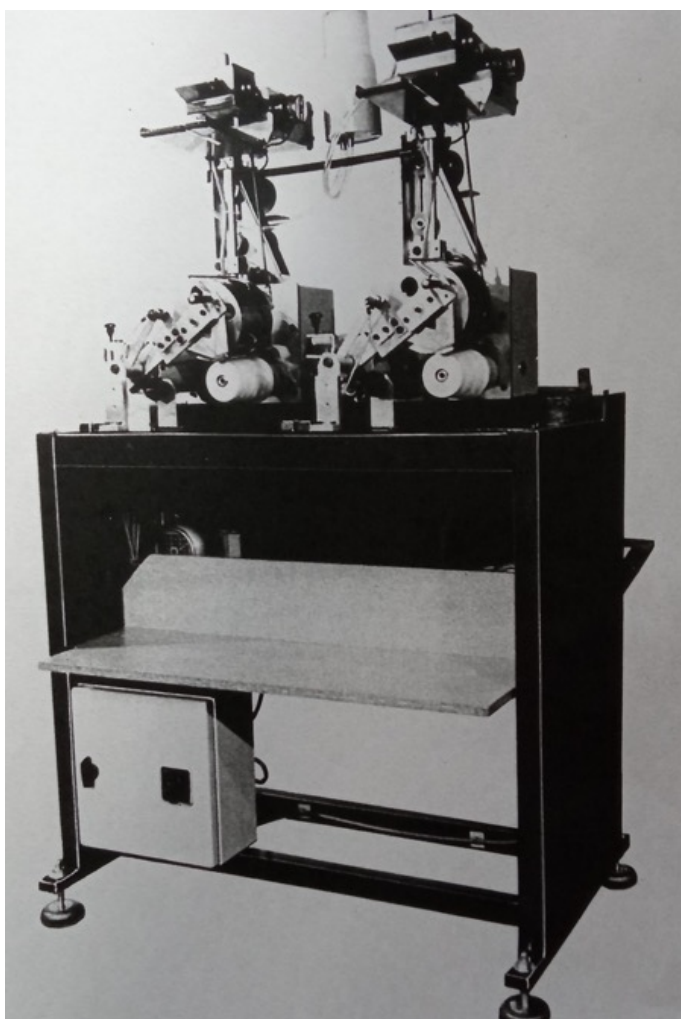
Començaren a muntar màquines, doncs, al taller de l'edifici de can Mayol, en Martori i un ajudant, amb les peces que fabricava en Marià Genís i amb la instal·lació elèctrica muntada a Barcelona a casa

Teler ideat per Daniel Paituvi

Bovinadora d'espiga d'una pua. Fil-Sol

Bobinadora d'espiga de dues pues. Fil-Sol

d'en Soler. Eren màquines bobinadores automàtiques d'una pua per tubs, cons, carret tub de fil de cosir, d'enrotllament creuat i cursa fixa. Posteriorment, van fer màquines de dues pues individuals, de fil creuat de precisió i amb una velocitat de de bobinat de 6000 r.p.m.

En morir en Mariano Genís, i com que el local estava a nom seu i no es podia fer el canvi, en ser un espai no industrial, en Josep comprà un local al Torrent d'en Puig l'any 2002. Allà, va continuar les seves màquines, que van anar canviant amb el temps, ja que les que en principi es feien per fil de cosir ara ja no es demanen tant. Actualment, només es fa alguna cosa especial. Construeixen màquines de paral·lel per en Ratera, amb curses fins a 150 mm, màquines automàtiques i més robustes, que fan fils i corda fins a 4 mm de gruix i en lloc de tambor van amb carter.

Però, també, durant una temporada a més de les seves màquines, va seguir construint les tricotoses que feia en Mariano Genís. Una tricotosa circular model P.R.H.LL de cilindre rotatiu, fileta parada, teixit tubular continuat, per baietes i embolcalls; amb una gamma de fabricació de 4 a 18 polsades de diàmetre. En Martori, però, les deixà de construir al poc de morir en Marià Genís i continuà només amb les seves canilleres.

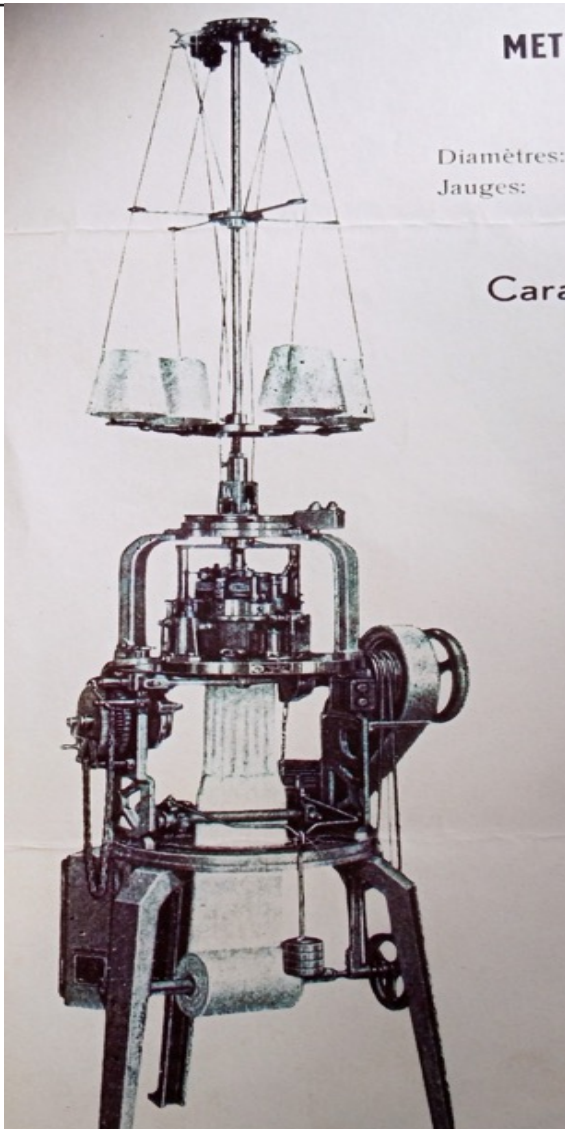
Mariano Genís i Massuet - Suc. de Romaní, S.L (1988-1992)

Quan l'any 1985 en Josep Martori començà a fer màquines canilleres pel seu compte en Genís li feia les peces, però, poc després, aquest traslladà el taller a l'edifici de can Mayol (Orient, 5, nau 1) d'Arenys de Munt, i com ja hem dit anteriorment, en Josep Martori que construïa màquines d'omplir carrets, també posà el seu taller al mateix local, que era prou gran per tots dos.

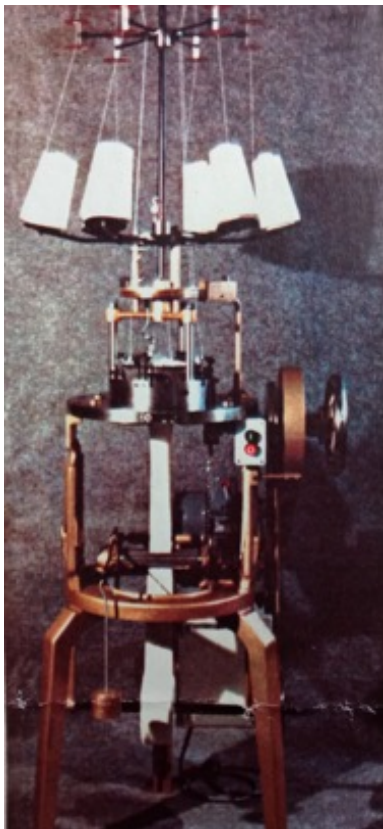
Però, pocs anys més tard, en Genís que també feia peces per l'empresa de construcció de maquinària tèxtil Romaní S.L. - que va tancar per jubilació del seu propietari - va decidir continuar ell, la fabricació de les màquines que feien a can Romaní. Quan ja havien tancat la majoria de constructors de maquinària tèxtil d'Arenys de Munt i només quedaven els Tallers Fil-Sol, n'aparegué un de nou.

En Marià Genís es dedicà a construir tricotoses circulars model P.R.G. y G.G de cilindres i discos fixes, preparades per teixir cossos en 1:1, perlat o malles carregades, combinades. S'utilitzaven per fer mitjons, jerses o roba per criatures. Posteriorment, començà la construcció d'una nova màquina tricotosa circular, la P.R.H.LL de.

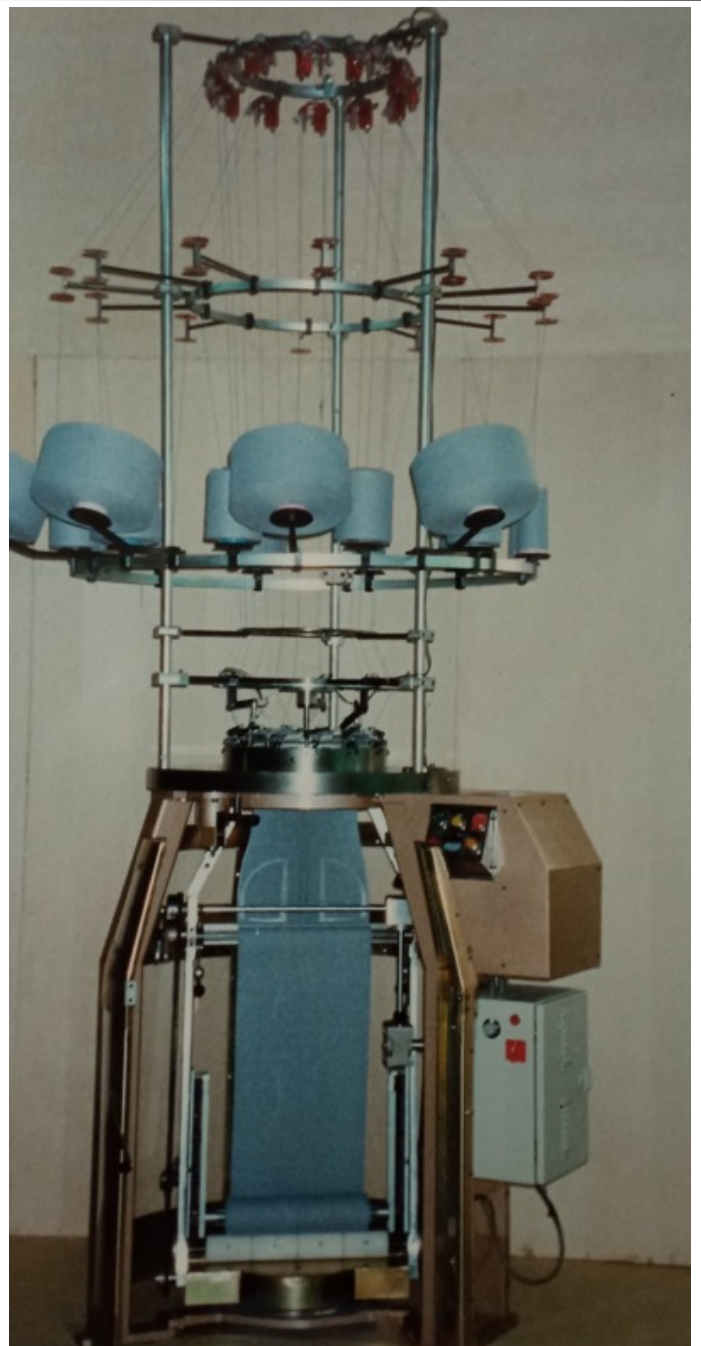
Malauradament, l'any 2006 es morí en Ma-

Màquina circular construïda per Mariano Genís

Màquina circular model PRI. M. Genís

Màquina tricotosa circular construïda per M. Genís

riano sobtadament i la construcció de les seves màquines la continuà, per un temps, l'empresa Fil-Sol de Josep Martori, com hem apuntat anteriorment.

Arcadi Ribas i Yagüe (1990-2008)

L'Arcadi va començar la seva vida professional com a mecànic als tallers de l'empresa CYL, S.A. l'any 1954. D'aquí, passà a Industrias Alma, a on treballà de torner i al mateix temps, completà la seva preparació estudiant a l'escola Industrial de Canet de Mar, estudis que convalidà posteriorment, a l'Escola Industrial de Barcelona.

Després de dos anys treballant a Alma, es comprà un torn automàtic Cumbre i es quedà a casa seva fent peces per les màquines canilleres Autollam de l'empresa d'en Flaquer. Al cap d'un temps, comprà més màquines i es dedicà a fer peces i mecanismes

per l'empresa de Badalona "La Pier", que havia muntat una sucursal a Boston, però, a causa de les relacions d'aquesta empresa amb Cuba, els nord-americans li van fer el boicot i van acabar tancant. Això, va ser un contratemps per l'Arcadi, que hagué d'espavilar-se i ja cap als anys 90, va dissenyar i construir una màquina per tallar i cosir tovalloles. La va presentar a diverses fires i aconseguí gran quantitat de comandes de diferents llocs de la península i de Portugal. El seu germà Pere, antic muntador de les màquines Autollam, col·laborà amb ell en alguns moments, per tal, de tirar endavant el taller, però malauradament, l'Arcadi ens deixà l'any 2008 i les seves màquines es van deixar de construir.

Com hem pogut veure, després de la guerra civil, a Arenys de Munt es van establir una colla de mecànics-constructors de maquinària tèxtil seguint l'exemple de Mataró, construint maquinària per la indústria que predominava al nostre poble. Foren uns anys en què, els bons mecànics i els emprenedors d'Arenys de Munt, aconseguiren posar la nostra localitat en un lloc rellevant i coneguda en tot el món. Alguns van demostrar que aquí, també hi havia talent. Però, els temps canvien i tot evoluciona. La maquinària i els teixits més econòmics d'altres països, van acabar amb una indústria que havíem posat en marxa molt encertadament i amb molta il·lusió. Esperem que l'únic constructor que queda de maquinària tèxtil (la Fil-Sol) duri força anys.

(1) Ens han facilitat informació necessària per fer aquesta petita biografia de la indústria de maquinària tèxtil local: Antoni Espiell, Josep Martori i en Josep Cruañas.

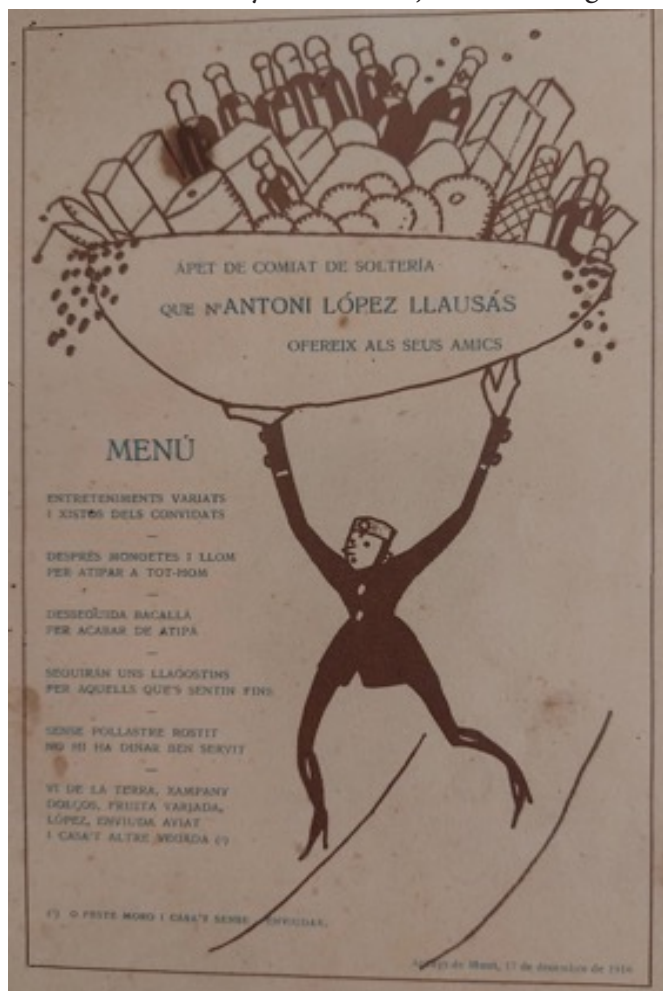
Rectificació

A vegades la informació obtinguda a través de Google no es correspon amb la que nosaltres li hem demanat. Com que sovint no hi ha manera de confirmar la veracitat del que busquem, confiem en allò que ens ofereix el cercador i donem per bona una informació equivocada. Això és el que ens va passar amb la imatge d'Antoni López Llausàs que vam inserir en l'article de l'Arennios 16, pàgina 11. Gràcies a les indicacions de Gloria López Llovet de Rodigué, neta d'Antoni López Llausàs, hem pogut corregir l'error i presentar una imatge correcta del seu avi. Aquest és Antoni López Llausàs:

Antoni López Llausàs

Gloria López Llovet també ens diu que la col·lecció *La Brujita de Papel* va ser fundada per la mateixa Glòria i el seu home. D'altra banda, gràcies al full de mà que es va editar amb motiu del *comiat de solteria* d'Antoni López (cedit amablement per la Rosa Colomer), sabem que es va casar l'any 1916 i no el 1908, com dèiem al nostre article. Ens ha semblat oportú deixar constància d'aquestes esmenes referides a una de les nissagues que més transcendència va tenir per a la cultura del nostre país en els convulsos anys de començament del segle XX.

**COL·LECTIU PEL
MUSEU ARXIU
D'ARENYS DE MUNT**